

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний університет «Запорізька політехніка»

Факультет соціальних наук
(повне найменування інституту, факультету)

Психологія
(повне найменування кафедри)

Пояснювальна записка

до дипломного проєкту (роботи)

бакалавр

(ступінь вищої освіти)

на тему: Вплив психокорекційної роботи на успішність адаптації дітей
молодшого дошкільного віку до умов дошкільного навчального закладу

Виконав(ла): студент(ка) 4 курсу, групи СНз-110
Спеціальності 053 Психологія
(код і найменування спеціальності)

Освітня програма (спеціалізація)

Психологія

МЕРТАРЧЯН Т.О.

(ПРИЗВИЩЕ та ініціали)

Керівник ПИЛИПЕНКО К.В.

(ПРИЗВИЩЕ та ініціали)

Рецензент КОВАЛЬ В.В.

(ПРИЗВИЩЕ та ініціали)

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний університет «Запорізька політехніка»
(повне найменування закладу вищої освіти)

Факультет соціальних наук
Кафедра «Психологія»
Ступінь вищої освіти бакалавр
Спеціальність 053 Психологія
(код і найменування)
Освітня програма (спеціалізація) Психологія
(назва освітньої програми (спеціалізації))

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри _____

« 19 » лютого 2024 року

ЗАВДАННЯ

НА ДИПЛОМНИЙ ПРОЄКТ (РОБОТУ) СТУДЕНТА(КИ)

МЄРТАРЧЯН Тамара Оганесівна

(ПРИЗВИЩЕ, ім'я, по батькові)

1. Тема проєкту (роботи) Вплив психокорекційної роботи на успішність адаптації дітей молодшого дошкільного віку до умов дошкільного навчального закладу.

керівник проєкту (роботи) кандидат психологічних наук, доцент ПИЛИПЕНКО Катерина Валентинівна,

(науковий ступінь, вчене звання, ПРИЗВИЩЕ, ім'я, по батькові)

затверджені наказом закладу вищої освіти від «15» березня 2024 року № 70

2. Строк подання студентом проєкту (роботи) 05 червня 2024 року

3. Вихідні дані до проєкту (роботи) 112 сторінок, 71 джерело, 8 рисунків, 11 додатків.

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити) було реалізовано ряд завдань: Теоретико-методологічний аналіз літератури з питань адаптації дітей молодшого дошкільного віку до умов ДНЗ; проведено аналіз особливостей адаптаційних можливостей дітей у віці 3-х – 4-х років; розкрито специфіку процесу адаптації дітей молодшого дошкільного віку до умов ДНЗ; Експериментальне дослідження особливостей адаптації дітей молодшого дошкільного віку до умов ДНЗ; зроблено аналіз впливу психологічного супроводу на адаптацію дітей до ДНЗ; представлена корекційно-розвивальна програма для дітей молодшого дошкільного віку що адаптуються до умов ДНЗ.

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень) Рисунок 2.2.1. Результати первинного анкетування вихователів за

анкетою «Вивчення рівня адаптації за характером поведінки» (%)»; Рисунок 2.2.2. Результати первинного анкетування батьків за анкетою «Чи готова ваша дитина до вступу у дитячий сад?» (%)»; Рисунок 2.2.3. Результати повторного анкетування вихователів за анкетою «Вивчення рівня адаптації за характером поведінки» (%); Рисунок 2.2.4. Результати повторного анкетування батьків за анкетою «Чи готова ваша дитина до вступу у дитячий сад?» (%)»; Рисунок 2.3.1 Динаміка змін результатів анкетування вихователів за анкетою «Вивчення рівня адаптації за характером поведінки» (%); Рисунок 2.3.2. Динаміка змін результатів анкетування батьків за анкетою «Чи готова ваша дитина до вступу у дитячий сад?» (%)»; Рисунок 2.3.3. Зв'язок між першочерговим і контрольним дослідження експериментальної групи за анкетою для вихователів; Рисунок 2.3.4. Зв'язок між першочерговим і контрольним дослідження експериментальної групи за анкетою для батьків.

6. Консультанти розділів проєкту (роботи)

Розділ	ПРИЗВИЩЕ, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	прийняв виконане завдання
1	ПИЛИПЕНКО К.В., доцент	03.03.2023	23.03.2023
2	ПИЛИПЕНКО К.В., доцент	24.03.2023	13.04.2023
Нормок-ь	ГАРМАШ А.О., викладач	01.05.2023	04.05.2023

7. Дата видачі завдання «19» лютого 2024 року.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів дипломного проєкту (роботи)	Строк виконання етапів проєкту (роботи)	Примітка
1	Узгодження теми та затвердження завдання на дипломний проєкт (роботу)	19.02.2024	
2	Збір матеріалу та вивчення літературних джерела дипломний проєкт (роботу)	21.02.2024	
3	Затвердження теми	15.03.2024	
4	Складання змісту	18.03.2024	
5	Виконання першого розділу	15.04.2024	
6	Виконання другого розділу	29.04.2024	
7	Виконання третього розділу	13.05.2024	
8	Формування висновків	23.05.2024	
9	Перевірка роботи керівником	27.05.2024	
10	Оформлення дипломного проєкту (роботи)	30.05.2024	
11	Нормоконтроль та перевірка на запозичення	03.06.2024	

12	Попередній захист дипломного проєкту(роботи)	05.06.2024	
13	Подання роботи на кафедру	05.06.2024	
14	Одержання відгуку та рецензії	07.06.2024	
15	Захист дипломної роботи	14.06.2024	

Студент(ка)

_____ (підпис)

Тамара МЄРТАРЧЯН
(Ім'я ПРІЗВИЩЕ)

Керівник проєкту (роботи)

_____ (підпис)

Катерина ПИЛИПЕНКО
(Ім'я ПРІЗВИЩЕ)

РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна робота: 112 сторінок, 71 джерело, 8 рисунків, 11 додатків.

Об'єкт дослідження: процес адаптації дітей молодшого дошкільного віку до умов ДНЗ.

Предмет дослідження: вплив психокорекційної роботи на успішність адаптації дітей молодшого дошкільного віку до умов ДНЗ

Мета: виявити вплив психокорекційної роботи на успішність адаптації дітей молодшого дошкільного віку до умов ДНЗ.

Гіпотеза – комплексна корекційно-розвивальна робота має позитивний вплив на рівень адаптації дітей до умов ДНЗ.

Враховуючи мету і гіпотезу дослідження, було сформульовані наступні завдання:

1. Проаналізувати психолого-педагогічні чинники процесу адаптації дітей 3-х – 4-х літнього віку до ДНЗ;
2. Визначити основні психологічні особливості процесу адаптації, дітей молодшого дошкільного віку до умов ДНЗ;
3. Розробити і впровадити ефективну програму корекційно-розвивальної роботи з дітьми 3-4 років в процесі їх адаптації до умов ДНЗ.
4. Проаналізувати вплив корекційної–розвивальної роботи на рівень адаптації дітей до умов дошкільно-навчального закладу.

Методи дослідження. У роботі застосовувались: - анкетування та бесіди з батьками; - ведення карт спостереження за поведінкою дитини під час її знаходження в групі; - анкетування вихователів групи.

АДАПТАЦІЯ, ДІТИ, МОЛОДШИЙ ДОШКІЛЬНИЙ ВІК,
ПСИХОЛОГІЧНИЙ СУПРОВІД

ЗМІСТ

Вступ.....	7
РОЗДІЛ 1. Теоретико-методологічний аналіз літератури з питань адаптації дітей молодшого дошкільного віку до умов ДНЗ.....	10
1.1. Поняття адаптації та її основні характеристики.....	10
1.2. Особливості адаптаційних можливостей дітей у віці 3-х – 4-х років.....	14
1.3. Специфіка процесу адаптації дітей молодшого дошкільного віку до умов ДНЗ.....	20
1.4. Психологічний супровід процесу адаптації дітей молодшого дошкільного віку до умов ДНЗ.....	27
РОЗДІЛ 2. Експериментальне дослідження особливостей адаптації дітей молодшого дошкільного віку до умов ДНЗ.....	35
2.1. Методи і процедура дослідження адаптації дітей молодшого дошкільного віку до умов дошкільно-навчального закладу.....	35
2.2. Результати дослідження рівня адаптації дітей 3-х - 4-х років до умов ДНЗ.....	37
2.3. Аналіз впливу психологічного супроводу на адаптацію дітей до ДНЗ.....	42
2.4. Корекційно–розвивальна програма для дітей молодшого дошкільного віку що адаптуються до умов ДНЗ.....	45
ВИСНОВКИ.....	85
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	88
ДОДАТКИ.....	94

ВСТУП

Актуальність нашої роботи полягає в тому, що дитячий сад це перший позасімейний інститут, перша виховна установа, з якою вступають в контакт діти. Вступ дитини в дитячий сад і початковий період знаходження його в групі характеризуються істотними змінами довкілля, його способу життя і діяльності, яке здатне викликати емоційний стрес.

Дошкільна установа першою відкриває перед дитиною світ суспільно-громадського життя. У дошкільному віці починає складатися особа (Л.І. Божович, Л.С. Виготський), тому дошкільна установа розглядається як один з визначальних чинників в її становленні (І.В. Дубровіна, А.М. Прихожан). Відомо, що зміна соціальних стосунків є для дитини значними труднощами. Одним з переломних моментів є його перехід з сім'ї в дитячий сад. Увага до адаптації дітей молодшого віку до умов ДНЗ пов'язана з тим, що, будучи динамічним процесом прогресивної перебудови функціональних систем організму, вона забезпечує віковий розвиток (Д. Журавльов). Крім того, механізми пристосування, що виникли в процесі адаптації, знову і знову актуалізуються і використовуються в схожих ситуаціях, закріплюються в структурі особи і стають підструктурами її характеру(Д. Журавльов).

Основні аспекти адаптації у вітчизняній психології досліджували Г.М. Андрєєва, Ф.Б. Березин, А.А. Бодалєв, Л.И. Божович, М.И. Лісіна та ін., в зарубіжній А. Адлер, Э. Берн, м. Гартман, Л. Філіпс.

Незважаючи на велику кількість робіт в цій області, у більшості з них розглядається процес шкільної адаптації. Теоретично обґрунтованих досліджень по адаптації дітей молодшого дошкільного віку недостатньо. Вивченням цієї проблеми займалися: Н.М. Аксаріна, В.Г. Алямовська, Л.Г. Голубєва, А.І. Захаров. На жаль, проблеми, пов'язані з адаптацією дітей молодшого віку до умов ДНЗ, залишаються на рівні теоретичних досліджень і зводяться до рекомендації перед вступом дитини в дитячий сад максимально

наблизити домашній режим дня до режиму дошкільної установи. Перехід з сім'ї в сад є важливим етапом в житті дитини.

Ця проблема досі залишається актуальною, що і визначило тему нашої дипломної роботи.

Об'єкт дослідження: процес адаптації дітей молодшого дошкільного віку до умов ДНЗ.

Предмет дослідження: вплив психокорекційної роботи на успішність адаптації дітей молодшого дошкільного віку до умов ДНЗ

Мета: виявити вплив психокорекційної роботи на успішність адаптації дітей молодшого дошкільного віку до умов ДНЗ.

Гіпотеза – комплексна корекційно-розвивальна робота має позитивний вплив на рівень адаптації дітей до умов ДНЗ.

Враховуючи мету і гіпотезу дослідження, було сформульовані наступні завдання:

1. Проаналізувати психолого-педагогічні чинники процесу адаптації дітей 3-х – 4-х літнього віку до ДНЗ;
2. Визначити основні психологічні особливості процесу адаптації, дітей молодшого дошкільного віку до умов ДНЗ;
3. Розробити і впровадити ефективну програму корекційно-розвивальної роботи з дітьми 3-4 років в процесі їх адаптації до умов ДНЗ.
4. Проаналізувати вплив корекційно-розвивальної роботи на рівень адаптації дітей до умов дошкільно-навчального закладу.

Методи дослідження. У роботі застосовувались:

- анкетування та бесіди з батьками;
- ведення карт спостереження за поведінкою дитини під час її знаходження в групі;
- анкетування вихователів групи.

Практичне значення роботи визначається тим, що розроблена і апробована програма: «Супровід сім'ї на етапі підготовки дитини до вступу у ДНЗ та процесу адаптації до соціуму» може використовуватись як дошкільним

психологом, в якості профілактики і розвивальної роботи з дітьми, так і вихователям що працюють в масових дитячих садах. Розроблені психолого - педагогічні рекомендації для батьків, які можуть бути корисними у дошкільній практиці соціальним педагогам і вихователям.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ЛІТЕРАТУРИ З ПИТАНЬ АДАПТАЦІЇ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ДО УМОВ ДОШКІЛЬНО-НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

1.1 Поняття адаптації та її основні характеристики

Поняття адаптації, в його найбільш широкому визначенні означає відповідність між живою системою і зовнішніми умовами, причому адаптація - це і процес, і результат, тобто певна організація. З фізіологічної точки зору, адаптація - це перебудова внутрішнього динамічного стереотипу залежно від зміни зовнішніх умов [42, 102]. І. П. Павлов вважав, що зовнішні умови життя, зовнішнє середовище є зовнішній стереотип. "При зміні звичайного способу життя, - відмічав І. П. Павлов, - при припиненні звичного зайняття виникають порушення старого динамічного стереотипу і труднощі установи нового" [46, 98].

Під адаптацією (від лат. *adaptatio* - пристосування) прийнято розуміти здатність організму пристосовуватися до різних умов зовнішнього середовища [31, 5]. Соціальна адаптація - пристосування людини до умов нового соціального середовища; один з соціально-психологічних механізмів соціалізації особи [31, 6]. По Ж. Піаже адаптація, забезпечує рівновагу між дією організму на середовище і зворотною дією середовища або рівновага у взаємодії суб'єкта і об'єкту. Саме Ж. Піаже у своїй концепції вперше став розглядати взаємовідносини людини з соціальним мікросередовищем як гомеостатичне урівноваження, перенісши поняття гомеостазу з організму на особу.

У роботах вітчизняних психологів теорія адаптації отримує свій подальший розвиток. Так, А. Н. Леонтьєв, звертаючись до концепції Ж. Піаже,

заперечував проти "беззастережного, без належного аналізу" поширення поняття гомеостазу (у значенні "приспосовання") на онтогенетичний розвиток людини. Дійсно, людське пристосування до умов існування принципово відрізняється від пристосованої поведінки тварин, має більшу гнучкість і винахідливість. Процес адаптації людини до дійсності відбувається під контролем свідомості. Причому кожна людина в силу своїх індивідуальних психологічних особливостей (тип нервової системи, життєвий досвід і так далі) має індивідуальні пристосовані механізми, а, отже, і свій тип адаптації.

У розумінні суті адаптації людини до нових умов у вітчизняній психолого–педагогічній літературі намітилося декілька основних підходів. Д. А. Андрєєва рахує, що "адаптація означає пристосування індивіда до нових умов, уживання в них". Б. Г. Рубін, Ю. С. Колісників визначають це поняття як "процес активного оволодіння соціальними ролями". Поняття психічної адаптації розглядається як результат діяльності цілісної самоврядованої системи (на рівні "оперативного спокою"), підкреслюючи при цьому її системну організацію. Але при такому розгляді картина залишається не повною.

Необхідно включити у формулювання поняття потреби. Максимально можливе задоволення актуальних потреб являється, таким чином, важливим критерієм ефективності адаптаційного процесу. Отже, психічну адаптацію можна визначити як процес встановлення оптимальної відповідності особи і довкілля в ході здійснення властивої людині діяльності, яка дозволяє індивіду задовольняти актуальні потреби і реалізовувати пов'язані з ними значимі цілі, забезпечуючи в той же час відповідність максимальної діяльності людини, його поведінки, вимогам середовища [20, 67].

З особливою гостротою встає проблема адаптації дітей до ДНЗ, як новому мікросоціуму, у вітчизняних психологів, чії праці складають теоретичну базу для розуміння і рішень цього питання, зв'язують труднощі адаптаційного періоду і ступінь вираженості адаптаційних порушень з наступними моментами:

а) з попередніми умовами виховання, під впливом яких формується вища нервова діяльність дитини (Р. В. Тонкова -Ямпольська, А. І. Мишкіс, Г. В. Гріднева, Л. І. Голубева та ін.);

б) зі своєрідністю міжособистісних взаємовідносин дорослих і дітей, з рівнем прихильності дитини до матері (А. І. Захаров, Н. В. Іскольдській, Н. Н. Авдєєва та ін.);

в) з організацією учбово-виховного процесу в ДНЗ (І. П. Сопрун, А. Я. Чебикін, Н. І. Гуткіна), соціальними умовами (Є. В. Гаврилова, Е.А.Булгакова);

г) з індивідуальними особливостями дитини: віковими, психологічними, психофізіологічними, нейрофізіологічними (Н. Н. Бойновіч, Т. С. Грядкіна, Л. І. Казьміна, О. А. Ліхачова) психогенетичними (Б. І. Кочубей) та ін. [36, 61].

В процесі адаптації зазвичай виділяють три *стадії*: 1) стадія тривоги, що триває від декількох годин до двох днів і що включає фази шоку і протитечії(на останній відбувається мобілізація захисних реакцій організму); 2) стадія опору, що характеризується підвищенням стійкості організму до різних дій; 3) стадія стабілізація стану (одуження), або виснаження [36, 61-62].

По видам адаптацію підрозділяють на сенсорну (приспособовані зміни органів чуття, що відповідають діючому подразнику), соціальну (процес активного пристосування індивіда до умов соціального середовища, а також результат цього процесу, тобто здатність змінити свою поведінку залежно від нових соціальних умов) і психологічну. Успішність останньої визначається оптимальним співвідношенням сторін, що становлять активну діяльність індивіда: перетворення ("приспособування") себе і перетворення середовища ("приспособування до себе"), тобто правильним розумінням того, як, наскільки і чи до всього можливо і необхідно пристосовуватися. У психо-соціальному аспекті часто вказують на важливість узгодження з реальністю самооцінки, рівня домагань і можливостей суб'єкта. [36, 62].

Адаптація неминуча в тих ситуаціях, коли виникає протиріччя між нашими можливостями і вимогами середовища. Виділяють три *стилі*, за допомогою яких людина може адаптуватися до середовища:

а) *творчий стиль*, коли людина намагається активно змінювати умови середовища, пристосувавши її до себе, і таким чином пристосовується сам;

б) *конформний стиль*, коли людина просто звикає, пасивно приймаючи усі вимоги і обставини середовища;

в) *уникаючий стиль*, коли людина намагається ігнорувати вимоги середовища, не хоче або не може пристосовуватися до них.

Найбільш оптимальним є творчий стиль, найменш оптимальним - що уникає [30, 187]. На характер адаптації впливає рівень здоров'я дитини: ослаблені, хворіючі діти значно важче переносять період звикання. Характер адаптаційного періоду залежить також від попереднього досвіду малюка, тобто від наявності або відсутності тренування його нервової системи в пристосуванні до умов життя, що міняються. Діти, які живуть у багатодітних сім'ях, в сім'ях з численними родичами, значно швидше звикають до нових умов, ніж діти, життя яких протікало в одноманітній обстановці, було обмежене невеликим колом дорослих. Головне для дитини - це дорослий. Від того, як дорослі підійдуть до дитини в період адаптації, як зможуть організувати його життя в групі, залежить багато що в його поведінці.

Слід враховувати потребу дитини в спілкуванні. Виділяються приблизно *три групи дітей* за характером відмінностей в поведінці і потребі спілкування.

Перша група - це діти, у яких переважає потреба у спілкуванні з дорослими. Вони переживають, розлучаючись з ними, багато плачуть. Адаптаційний період у дітей триває від 20 днів до 2-3 місяців.

Друга група - це діти, у яких є деякий досвід спілкування з незнайомими людьми. Період адаптації їх проходить в два етапи (другий і третій) і триває від 7 до 10-20 днів.

Третя група - діти, що відчують потребу в активних самостійних діях, в спілкуванні з дорослими на пізнавальні теми. Ці діти звикають впродовж 3-10 днів [14, 23-25].

На процес адаптації дитини впливають:

- досягнутий рівень психічного і фізичного розвитку;
- стан здоров'я;
- міра загартованості;
- сформованість навичок самообслуговування, комунікативного спілкування з дорослими і однолітками;
- особові особливості самого малюка;
- рівень тривожності і особові особливості батьків [15, 122].

Таким чином, під адаптацією розуміють процес пристосування. Період пристосування має важливе значення для розвитку дитини.

1.2. Основні чинники які впливають на адаптацію дітей у віці 3-х – 4-х років до умов дошкільно-навчального закладу

Розвиток самосвідомості і виділення образу «Я» стимулюють розвиток особистості і індивідуальності. Малюк починає чітко усвідомлювати, хто він і який він. Внутрішній світ дитини починає наповнюватися протиріччями, прагне до самостійності і в той же час не може впоратися із завданням без допомоги дорослого. Дитина любить близьких, вони для нього дуже значимі, але він не може не злитися на них із-за обмежень свободи. По відношенню до оточення у дитини формується власна внутрішня позиція, яка характеризується усвідомленням своєї поведінки і інтересом до світу дорослих [69, 15].

Активність і невтомність малюків в цьому віці проявляються в постійній готовності до діяльності. Дитина вже уміє пишатися успіхами своїх дій, критично оцінити результати своєї праці. Формується здатність до «целеполагання»: він може чіткіше уявити результат, порівняти із зразком, виділити відмінності. У цьому віці дитина сприймає предмет без спроби його обстеження. Його сприйняття набуває здатності більш повно відбивати навколишню дійсність. До чотирьох років на основі наочно-дієвого, починає формуватися наочно-образне мислення. Іншими словами, відбувається поступовий відрив дій дитини від конкретного предмета, перенесення ситуації в «неначе».

Як і в ранньому віці, в 3-4 роки переважає відтворююча уява, тобто дитина здатна лише відтворити образи, почерпнути з казок і оповідань дорослого. Велике значення в розвитку уяви грають досвід і знання дитини, його кругозір. Для дітей цього віку характерне змішення елементів з різних джерел, реального і казкового. Фантастичні образи, що виникають у малюка, емоційно насичені і реальні для нього [1, 70].

Пам'ять дитини молодшого дошкільного віку мимовільна, характеризується образністю. Переважає пізнавання, а не запам'ятовування. Добре запам'ятовується тільки те, що було безпосередньо пов'язано з його діяльністю, було цікаве і емоційно забарвлене. Проте те, що запам'яталося, зберігається надовго. Дитина не здатна тривалий час утримувати свою увагу на якомусь одному предметі, він швидко перемикається з однієї діяльності на іншу. У емоційному плані зберігаються ті ж тенденції, що і на попередньому етапі. Характерні різкі перепади настрою. Емоційний стан продовжує залежати від фізичного комфорту. На настрої починають впливати взаємовідносини з однолітками і дорослими, тому характеристики, які дитина дає іншим людям, дуже суб'єктивні. Та все ж емоційно здоровому дошкільникові властивий оптимізм. У 3-4 роки діти починають засвоювати правила взаємовідносин в групі однолітків, а потім побічно контролюватися дорослими [1, 71].

До трьох років з'являється займенник "Я". У дитини з'являється первинна самооцінка - усвідомлення не лише свого "Я", але і того, що "Я хороший", "Я дуже хороший". Вимовляючи "Я сам", дитина прагне діяти у цьому світі, змінювати його. Відділяючись від дорослих, намагається встановити з ними нові, глибші стосунки. Самостійність і активність дитини зростають, це вимагає від близьких своєчасної перебудови. Якщо нові стосунки з дитиною не складаються, його ініціатива не заохочується, самостійність постійно обмежується, у дитини виникають кризові явища. Криза 3 - літнього віку це межа між раннім і дошкільним дитинством - один з найбільш важких моментів в житті дитини. Цей період можна назвати віком неслухняності. Якщо ця криза у вашої дитини настане, ви не зможете цього не помітити. Батьки спокійного, поступливого за вдачею малюка найчастіше опиняються в розгубленості. Досі була така мила дитина, а тепер його як підмінили [24, 56].

Криза трьох років вперше була описана Ельзой Келер в роботі "Про особу трирічної дитини". Нею було виділено декілька важливих симптомів цієї кризи. [47, 34].

Негативізм. Це негативна реакція, пов'язана з відношенням однієї людини до іншої людини. Дитина відмовляється взагалі підкорятися певним вимогам дорослих. Негативізм не можна змішувати з неслухняністю.

Упертість. Це реакція на своє власне рішення. Упертість не слід змішувати з наполегливістю. Упертість полягає в тому, що дитина настоює на своїй вимозі, на своєму рішенні. Тут відбувається виділення особи і висувається вимога, щоб на цю особу зважали.

Норовистість. Близька до негативізму і упертості, але має специфічні особливості. Норовистість, носить більше генералізований і більше безособовий характер. Це протест проти порядків, які існують вдома.

Свавілля. Прагнення до емансипації від дорослого. Дитина сама хоче щось робити. Частково це нагадує кризу першого року, але там дитина

прагнула до фізичної самостійності. Тут йдеться про глибші речі - про самостійність наміру, задуму.

Знецінення дорослих. Ш. Бюлер описала жах сім'ї, коли мати почула від дитини: "дурна". Протест-бунт, який проявляється в частих сварках з батьками. "Уся поведінка дитини набуває рис протесту, неначе дитина знаходиться у стані війни з оточенням, в постійному конфлікті з ними", - писав Л. С. Виготський [16, 67].

У сім'ї з єдиною дитиною зустрічається прагнення до деспотизму. Дитина проявляє деспотичну владу по відношенню до того, що усьому, що оточує і знаходить для цього безліч способів. Як вважав Д. Б. Ельконін, криза трьох років - це криза соціальних стосунків, а всяка криза стосунків є криза виділення свого "Я". Збільшені потреби трирічної дитини вже не можуть бути задоволені і колишнім стилем спілкування з ним, і колишнім способом життя. І на знак протесту, відстоюючи своє "Я", малюк поводить себе "усупереч батькам", випробовуючи протиріччя між "хочу" і "потрібно". На думку психологів, малюк в 3 роки переживає одну з криз, закінчення якої знаменує новий етап дитинства - дошкільне дитинство [57, 68].

Загальні чинники які впливають на процес адаптації дітей до дошкільного закладу:

1. *Психофізичний стан* дитини та її особистісні впливають на якість і ступінь вираженості адаптаційних процесів. Вперше потрапляючи в умови організованої діяльності, дитина змушена обмежувати свої потреби, він повинен вести себе відповідно до вимог вихователя і нового колективу. Крім того, дитині необхідно пристосовуватися до нового режиму дня, до іншої організації харчування, до нової предметно - просторового середовища, до вимушеного обмеження рухової активності і багато чому іншому.

2. До *біологічних факторів* ризику, в період адаптації можна віднести спадкові фактори (стан здоров'я батьків), особливості протікання вагітності та пологів, наявність у дитини захворювань. Крім того, великий вплив на адаптацію до дитячого саду має наявність в сім'ї організованого режиму дня,

що збігається з режимом дошкільного закладу, рівень сформованості навичок самообслуговування.

На успішність звикання дитини до саду впливають різні чинники. У першу чергу на адаптацію впливає фізичний стан дитини. Здоровий, фізично розвинений малюк має кращі можливі системи адаптаційних механізмів, він краще справляється з труднощами. Нервово і соматичні ослаблені, швидко втомлюються, мають поганий апетит і сон діти відчувають, як правило, значно більші труднощі. На стан здоров'я дитини впливає перебіг вагітності та пологів матері, захворювання в період новонародженої і перші місяці життя, частота захворювань у період перед надходженням до дитячого закладу. Токсикоз, хвороби матері під час вагітності можуть викликати неблагополучне дозрівання складних систем організму, що відповідають за пристосування дитини до мінливих умов зовнішнього середовища. Відсутність правильного режиму, достатнього сну призводить до хронічної перевтоми, виснаження нервової системи. Така дитина гірше справляється з адаптаційним періодом, у нього виникає стресовий стан і як наслідок - захворювання. Іншим фактором, що робить вплив на характер адаптації дитини до нових умов.

Прихильність до матері - необхідна умова нормального психічного розвитку дитини. Вона сприяє формуванню таких важливих якостей особистості, як довіра до світу, позитивне самовідчуття, ініціативність, допитливість, розвитку соціальних почуттів. Для виникнення прихильності з перших днів життя дитині необхідний тривалий і стійкий емоційний контакт з матір'ю або замінюють її дорослим.

Не менш важливим фактором, що впливає на характер адаптації, є ступінь сформованості та освоєння предметної діяльності. В ході ділового спілкування у дитини формуються особливі зв'язки з оточуючими людьми. Звичайно, будь-яка дитина швидше віддасть перевагу у грі з близькою людиною, ніж з незнайомим, але якщо він вміє налагоджувати ділові контакти, то йому легше відвернутися від особистості партнера, а отже простіше

спілкуватися зі сторонніми, ніж дитині, що володіє тільки досвідом особистісного спілкування. Це означає, що у дитини процес адаптації буде протікати успішно.

Встановлено, що діти, які зазнають труднощів при привиканні до дитячого закладу, в сім'ї мають переважно емоційні контакти з дорослими. Будинки з ними мало грають, а якщо і грають, то не дуже активізують їх ініціативу і самостійність. У таких дітей надмірно розвинена потреба в увазі, ласці, фізичних контактах. Задовольнити цю потрібність у спілкуванні зі сторонніми людьми важко.

Психологи виявили чітку закономірність між розвитком діяльності дитини та її звиканням до саду. Легше всього адаптація протікає у малюків, які вміють довго, різноманітно і зосереджено діяти з іграшками. Вперше потрапивши в групу, вони швидко відгукуються на пропозицію вихователя пограти, з цікавістю досліджують нові іграшки. У разі виникаючих труднощів такі діти наполегливо шукають вихід із ситуації, що склалася, не обмежуючись, звертаються за допомогою до дорослого. Вони люблять разом з ним вирішувати предметні завдання: збирати пірамідку, матрешку, елементи конструктора. Для дитини, що вміє добре грати, не складає труднощів увійти в контакт з будь-яким дорослим, так як він володіє необхідними для цього засобами.

Характерною особливістю дітей, які з великими труднощами звикають до саду, є низький рівень предметної діяльності, у тому числі ігровий. Їх дії з предметами частіше мають характер маніпуляцій, ігри з сюжетними іграшками не захоплюють їх, вони бідні за змістом і складом ігрових дій.

Великий вплив на перебіг адаптації робить і ставлення дитини до однолітків. Діти, які насилу звикають до саду, часто цураються однолітків, плачуть при їх наближенні, іноді поведуться агресивно по відношенню до них. Невміння спілкуватися з іншими дітьми в поєднанні з труднощами при встановленні контактів з дорослими ще більше обтяжує складність адаптаційного періоду.

Таким чином, стан здоров'я, вміння спілкуватися з дорослими й однолітками, сформованість предметної та ігрової діяльності дитини - ось основні критерії, за якими можна судити про ступінь готовності дитини до вступу в дошкільний заклад і благополучного звикання до них.

Існує ще один важливий фактор, який може ускладнити період адаптації дитини до саду. Він пов'язаний з психологічними особливостями батьків, особливо матері, і стилем взаємовідносин в сім'ї. Тривожно-недовірливий або конфліктний характер матері, зайва опіка, потурання або авторитарний стиль виховання, часті конфлікти в сім'ї можуть бути причинами невротизації дитини та її важкою адаптації до дошкільного закладу.

1.3. Психологічні особливості адаптації дітей молодшого дошкільного віку до умов ДНЗ

Трирічні діти, що поступають в ДНЗ, як правило, проходять період адаптації до нових соціальних умов і одночасно переживають вікову кризу. Важливо визначити, яку роль грають ці події в житті дитини і як вони впливають на його емоційно-особовий розвиток [56, 60]. Це період, коли малюк уперше відчуває себе як особа і хоче, щоб це бачили інші. А дорослі, цього не бачать або, принаймні, не бажають бачити, тому що простіше, щоб було все, як раніше. Тому малюк увесь на межі, відстоюючи перед нами свою особу, і психіка його стає ранима, чим раніше, до дії різних обставин докільля, що негативно позначається на адаптації, про що свідчать видимі зміни в звичайній поведінці дитини. Дітям в цьому віці зазвичай вже подобається контактувати з людьми. Він навіть може сам вибирати привід для контакту. Комунікабельність дитини — це благо для успішного результату адаптаційного процесу. Проте в перші дні знаходження в дошкільній установі

у деяких малюків втрачається і ця властивість. Такі діти замкнуті і відлюдники, що увесь час проводять лише в «гордій самотності».

На зміну цієї «гордої безконтактності» приходять «компромісна контактність», що означає те, що дитина раптом сама стала проявляти ініціативу для вступу в контакт з дорослими людьми. Проте ця ініціатива уявна. Вона потрібна дитині тільки як вихід з положення, що склалося, і не спрямована на поліпшення спілкування з людьми, особливо з однолітками. У такий момент малюк зазвичай, плача, підбігає до виховательки, хапає її за руку, намагається тягнути до входних дверей і благає, щоб вона відвела його додому. Як тільки малюк зуміє, нарешті, налагодити потрібні контакти в групі, усі зрушення адаптаційного періоду підуть на спад — і це буде важливим кроком до завершення усього процесу адаптації у дитини [41, 134].

У три роки пізнавальна діяльність тісно пов'язана з грою. Тому малюк, уперше прийшовши в дитячий сад, нерідко не цікавиться іграшками і не бажає цікавитися ними. Йому не хочеться знайомитися з однолітками, зрозуміти, що відбувається поряд з ним. Його пізнавальна діяльність загальмована. Але, як тільки прокинеться цікавість до нового, активність стресу стане мінімальною і незабаром зникне назавсім. Під пресом стресу дитина зазвичай змінюється настільки, що може забути майже усі навички самообслуговування, які вже давно засвоїв і якими успішно користувався вдома. Його доводиться годувати з ложечки і умивати, нібито немовляти. Він «не уміє» одягатися, роздягатися і користуватися носовою хусткою. Не знає, коли потрібно говорити дякую [38, 32]. Проте ж у міру адаптації дитини до умов організованого колективу, він «згадує» раптом забуті ним навички, додатково легко засвоюючи нові. У деяких малюків на тлі стресу, при важкій мірі адаптації змінюється і мова, регресує. Словниковий запас малюка бідніше, і він на декілька сходинок немов опускається раптом вниз, при розмові вживаючи дитячі або полегшені слова. Пропозиції стають односкладовими, причому складаються в основному з дієслів. При легкій мірі адаптації - мова або ж не змінюється зовсім, або описані зміни торкаються її трохи. Проте в цей час у будь-якому разі

ускладнено необхідне для віку дитини поповнення його активного словникового запасу.

Під час адаптаційного процесу досить рідко зберігається в межах норми. Дитина сильно загальмована або некерована гіперактивна. Спочатку сон відсутній зовсім, і в тиху годину малюк постійно схоплюється на ліжку. У міру звикання до дитсадка, дитина починає засинати. Але цей сон неспокійний, уривається схлипуванням або раптовим пробудженням. І тільки лише коли дитина адаптується до саду, він, насправді, зможе тихо провести свою тиху годину і спати спокійно. Чим менш сприятливо адаптується дитина, тим гірше його апетит, відсутній іноді зовсім, нібито дитина оголошує голодовку. Набагато рідше малюк вдається раптом до іншої крайності, і їсть дуже багато. Нормалізація зниженого або ж підвищеного апетиту, як правило, сигналізує усім нам про те, що негативні зрушення адаптаційного процесу не наростають, а пішли на спад, і незабаром нормалізуються і усі інші показники описаного нами вище за емоційний портрет. На тлі стресу дитина може схуднути але, адаптувавшись, він легко і швидко не лише відновить свою первинну вагу, але і почне надалі видужувати.

В ході проведеного вченими Р. Калініной, Л. Семеновою, Г. Яковлевою досліджень [19, 7] було виділено *три фази адаптаційного процесу* :

1) гостра фаза, яка супроводжується різноманітними коливаннями в соматичному стані і психічному статусі, що призводить до зниження ваги, частих респіраторних захворювань, порушення сну, зниження апетиту, регресу в мовному розвитку(триває в середньому один місяць);

2) підгостра фаза характеризується адекватною поведінкою дитини, тобто усі зрушення зменшуються і реєструються лише за окремими параметрами на тлі уповільненого темпу розвитку, особливо психічного, в порівнянні з середніми віковими нормами(триває 3-5 місяців);

3) фаза компенсації характеризується прискоренням темпу розвитку, в результаті діти до кінця учбового року долають вказану вище затримку темпів розвитку.

Найчастіше періодом адаптації називають гостру фазу загального адаптаційного процесу. За спостереженнями психологів середній термін цього періоду в нормі складає:

- У яслях - 7-10 діб
- У дитячому саду в 3 роки - 2-3 тижні
- У старшому дошкільному віці - 1 місяць

Впродовж гострого періоду адаптації вихователями і медиками заповнюється лист адаптації [19, 8]. За результатами проходження гострої фази адаптаційного періоду розрізняють *три ступені тяжкості* [19, 9]:

- легка адаптація — зрушення нормалізуються впродовж 10-15 діб, дитина додає у вазі, адекватно поводить себе в колективі, хворіє не частіше за звичайний;
- адаптація середньої тяжкості — зрушення нормалізуються впродовж місяця, при цьому дитина на короткий час втрачає у вазі, може настати захворювання тривалістю 5-7 діб, є ознаки психічного стресу;
- важка адаптація триває від 2 до 6 місяців, дитина часто хворіє, втрачає вже наявні навички, може настати як фізичне, так і психічне виснаження організму. При цьому типі адаптації процес, як правило, затягується на тривалий час, і дитина пристосовується до організованого колективу місяцями, а іноді не може пристосуватися зовсім. Тому дітей з важкою адаптацією, яку можуть спрогнозувати у дитини ще в дитячій поліклініці, бажано не віддавати в три роки в сад, а по можливості трохи пізніше, у міру вдосконалення їх адаптаційних механізмів.

По тому, як діти пристосовуються до садка, який ступінь тяжкості проходження гострої фази адаптаційного періоду, їх можна розділити на три основні групи [37, 9]:

Перша група - діти, які реагують на зміну атмосфери нервовим зривом, до цього ще додаються і простудні захворювання. Це найбільш несприятливий варіант. Але поступово все може улагодитися, і це багато в чому залежить від атмосфери будинку.

У другу групу потрапляють діти без нервових розладів - вони в дитячому саду «усього лише» починають часто хворіти. А також відбувається «обмін» всілякими інфекціями. Подібне «щеплення» можуть витримати далеко не усі діти - у багатьох починаються ГРВІ і інші неприємності.

Нарешті третя - це та половина дітей яка складає найблагополучнішу групу - вони відвідують садок без особливих втрат, більш менш з бажанням. Якщо пройшов більше місяця, а дитина не звикла до дитячого саду, то потрібно замислитися і придивитися, що його турбує, чому він такий вередливий і дратівливий.

Звичайно, кожна дитина по-різному реагує на нову ситуацію, проте, є і загальні риси. Завжди нелегко звикають до дитячого саду єдині в сім'ї діти, особливо надмірно опікувані, залежні від матері, такі, що звикли до виняткової уваги, невпевнені в собі. Гірше за інших почувають себе в дошкільних установах діти з флегматичним темпераментом. Вони не встигають за темпом життя дитячого саду : не можуть швидко одягнутися, зібратися на прогулянку, поїсти. А якщо вихователь не розуміє проблем такої дитини, то починає його ще більше підстібати, при цьому емоційний стрес діє таким чином, що дитина ще більше загальмовується, стає ще байдужішою.

Багато психологів, наприклад, А. І. Баркан, Б. С. Волкова, Н. В. Волкова пропонують певні показники, їх ще називають індикаторами, які дозволяють заздалегідь прогнозувати тяжкість адаптаційного періоду. Це дає можливість співробітникам дошкільної установи своєчасно вжити відповідні заходи. Такими індикаторами є дані анамнезу, тобто історія розвитку дитини з вказівкою усіх перенесених ним захворювань і виражених відхилень розвитку. При цьому особливо пильну увагу слід приділяти перинатальним чинникам, іншими словами, течії допологового, родового і післяпологового періодів. Окрім цього велике прогностичне значення мають соціальні чинники ризику(склад сім'ї, характер і особливості сімейного виховання).

Є величезна кількість достовірних даних, що підтверджують той факт, що діти другої і третьої груп здоров'я гірше адаптуються до нових умов життя,

чим практично здорові діти, що мають першу групу здоров'я. У зв'язку з цим необхідно враховувати, на які захворювання хворіла дитина до вступу в дитячий сад, як часто і скільки часу, в середньому, тривали ці захворювання. Важливим показником, що дозволяє зробити правильний прогноз, є характер і ступінь тяжкості адаптації цієї дитини у минулому, наприклад, при вступі в сад або під час яких-небудь інших змін в житті дитини [70, 15]. Для правильної побудови прогнозу слід враховувати, чи є у батьків алкогольна залежність, спадкові захворювання, чи був токсикоз вагітності у матері, родова травма у дитини, захворювання новонародженого і перших трьох місяців життя.

Дуже часто патологія вагітності і пологів, а також стан дитини, в перші місяці життя відбиваються на його фізичному стані, уповільнюючи темп розвитку функціональної активності усіх систем. Слід з'ясувати, чи не було затримки локомоторних реакцій, коли дитина стала самостійно сидіти, стояти, повзати, ходити. При вивченні соціальних чинників слід враховувати умови побуту дитини, склад його сім'ї — повна, неповна, багатодітна і так далі, а також особливості виховних дій : стиль і характер спілкування з дитиною, дотримання режиму дня і годування, організація пильнування, тобто основні моменти, від яких залежить розвиток функціональної активності мозку дитини. Адже добре відомо, що найважче адаптуються діти з неблагополуччям біологічного і соціального плану [65, 127].

Для виявлення усіх чинників ризику і побудови правильного прогнозу подальшого перебування дитини в дошкільній установі при зарахуванні зазвичай проводять анкетування батьків, а також розмовляють з ними про їх дитину. Сьогодні розроблена велика кількість варіантів анкет для батьків, за допомогою яких можна отримати необхідну інформацію про особливості розвитку дитини, його звички і схильності. Ці відомості можуть допомогти медико-педагогічному колективу правильно організувати життєдіяльність дитини в групі дитячого саду, знайти індивідуальний підхід до нього [62, 78].

Є чинники, які нікому зрадити не під силу. Наприклад, все те, що було пов'язано з вагітністю або з пологами дитини. Проте, серед багатьох

«неблагополучний», що впливають на адаптацію дитини і виявлених після пологів, є група чинників (соціальних), які можливо усунути і навіть треба, такі, як пасивне паління, відсутність гартуючих заходів, невідповідність домашнього режиму в новій для дитини дошкільній установі, позбавлення спілкування з однолітками і незнайомими людьми, конфліктні взаємовідносини в сім'ї, неправильне виховання дитини і таке інше. Щоб дитина адаптувалася до саду швидше і легше, ніж він повинен адаптуватися за прогнозом, необхідно якомога раніше усунути все, що з цього набору «неблагополучний» різних чинників анамнезу дитини.

В процесі адаптації педагогом вирішуються наступні завдання:

1. Встановити з дитиною такі стосунки, щоб вихователь став для нього близькою людиною.

Показник того, що мета досягнута :

- ✓ Дитина охоче йде від матері до вихователя;
- ✓ Посміхається, радіє, коли бачить вихователя;
- ✓ Заспокоюється від спілкування з вихователем;
- ✓ Дитина звертається за допомогою до вихователя.

2. Допомогти дитині звикнути до нової для нього обстановки і орієнтуватися в ній.

Показник того, що мета досягнута :

- ✓ Дитина знає розташування і призначення кімнат;
- ✓ Знає, де знаходяться предмети для його особистого користування: ліжко, рушник, серветка, верхній одяг і таке інше.

3. Допомогти дитині як можна легше і швидше звикнути до нової для нього організації життя.

Показник того, що мета досягнута :

- ✓ дитина легко підкоряється режиму;
- ✓ зберігає гарний настрій не лише біля дорослого, але і граючи самостійно.

4. Допомогти дитині встановити правильні взаємовідносини з однолітками.

Показник того, що мета досягнута :

- ✓ дитина охоче грає з дітьми;
- ✓ спокійно відноситься до того, що під час годування, одягання, умивання його обслуговують не першим;
- ✓ дитина спокійно відноситься до того, що іграшками грає не лише він, але і інші діти [6, 18].

Метою вихователя є створення емоційно-комфортних умов в групі. Це запорука успішності вирішення усього комплексу і освітніх завдань, формування емоційної сфери дітей і благополучної адаптації дітей.

Таким чином, можна зробити висновок, що адаптація як пристосування організму дитини до нової обстановки в дитячій освітній установі, приводить або до позитивних (адаптованості, тобто сукупність усіх корисних змін організму і психіки) результатів, або негативним (стрес) [49, 231].

1.4. Психологічний супровід процесу адаптації дітей молодшого дошкільного віку до умов ДНЗ

Зі вступом дитини в ДНЗ в його житті відбувається безліч змін : суворий режим дня, відсутність батьків упродовж 9 і більше годин, нові вимоги, постійний контакт з дітьми, нове приміщення, що таїть у собі багато невідомого. Усі ці зміни обрушуються на дитину одночасно, створюючи для нього стресову ситуацію, яка без спеціальної організації може привести до невротичних реакцій, таким як капризи, страхи, відмову від їжі [10, 30].

Тому принципами роботи по адаптації дітей в ДНЗ являються:

1. Ретельний підбір педагогів в групах, що формуються;
2. Попереднє ознайомлення батьків з умовами роботи ДНЗ;

3. Поступове заповнення груп;
4. Гнучкий режим перебування дітей в початковий період адаптації з урахуванням індивідуальних особливостей дітей;
5. Збереження в перші 2-3 тижні наявних у малюків звичок;
6. Інформування батьків про особливість адаптації кожної дитини на основі адаптаційних карт [10, 31].

В процесі адаптації дитини в ДНЗ також використовують такі форми і способи адаптації дітей як:

Елементи тілесної терапії (обійняти, погладити). У дитячому віці необхідно розвивати координацію, гнучкість і витривалість. Комплекс спеціальних вправ допоможе дитині виробити силу волі, збільшити чутливість і дізнатися багато нового про своє тіло. Зайняття зміцнить і зробить еластичнішими м'язи, розроблять суглоби, а рухи стануть красивішими і еластичнішими [28, 14]. Окрім цього, за допомогою тілесно-орієнтованої терапії оздоровлюються внутрішні органи і покращується самопочуття. Комплекс закінчується вправами на релаксацію, тому що розслаблення в такому ж ступені потрібне для розвитку м'язів, як і тренування. Нервова система отримує повноцінний відпочинок, кровообіг приходить в абсолютну рівновагу.

Виконання колискових пісень перед сном, колискові - перші уроки рідної мови для дитини. Пісні допомагають малюкові запам'ятовувати слова, їх значення, порядок слів в реченні. Читання дитині поезії робить такий же ефект. На відміну від звичайної мови, вірші мають ритм, про благотворний вплив якого на зростаючий організм вже говорилося. Супроводжуйте читання віршів ритмічним поплескуванням животика, і, якщо вірші сподобаються малюкові, ви помітите ритмічне постукування у відповідь вашої дитини [29, 35].

Коліскові пісні знімають тривожність, збудження, діють на дитину заспокійливо. Цьому сприяють плавна мелодія, ритмічне поєднання слова і руху (легке похитування) [29, 37]. Коли мами співають колискові пісні, діти

швидше засинають. Дитині стає спокійніше, і йому сняться хороші сни, дитина швидше забуває свої біди його поклали спати ласкою саме ласка передається з колисковою піснею, нехай дитина ще не чує, але відчуває любов, ласку, ніжність мами. Діти, яким співають в дитинстві пісні, зростають ніжнішими, добрішими. Від того, які пісні співала дитині мати, і чи співала вона їх взагалі, залежить характер маленької людини, його фізичне здоров'я, міра розвитку. Слухаючи колискові пісні малюк захищає свою психіку від стресів і емоційної нестійкості [27, 66].

Крім того, останні дослідження показали, що за допомогою співучих колискових у дитини поступово формується фонетична карта мови, він краще сприймає і запам'ятовує емоційно забарвлені слова і фрази, тобто раніше почне розмовляти. Через колискову у дитини формується потреба в художньому слові, музиці. Поступово звикаючи до інтонацій, що повторюються, дитина починає розрізняти окремі слова, що допомагає йому опанувати мову, розуміти її зміст. З колисковою піснею дитина отримує перші уявлення про навколишній світ: тваринах, птахам, предметах. Колискова пісня несе в собі світло і тепло, являється оберігом для дитини [1, 36].

Релаксаційні ігри(пісок, вода) - релаксація - це зняття напруги, розслаблення, відпочинок. За основу вправ по релаксації узяті прийоми по дихальній гімнастиці, м'язовому і емоційному розслабленню. Вправи по релаксації є методом відвертання стресів у дітей і роблять позитивний вплив на їх здоров'я. Вони учать дітей знімати напругу, не замикатися на своїх проблемах і через сюжетно - ролеві ігри вміти знаходити причини цього стану. Вправи мають бути в доступній ігровій формі [43, 77].

Казкотерапія - це процес виховання «Внутрішньої Дитини», розвитку душі, підвищення рівня усвідомленості подій, придбання знань про закони життя і способи соціального прояву творчої сили. Метод казкотерапії спрямований на розвиток сприйняття, тілесних відчуттів, рухової координації дітей, уміння усвідомлювати і контролювати свої переживання, розуміти власний емоційний стан. Зайняття вводить дитину в складний світ людських

емоцій, допомагає йому прожити певний емоційний стан, створити свій власний «емоційний фон», за допомогою якого він зможе орієнтуватися у власних почуттях і в почуттях людей, які його оточують. Основний акцент робимо не просто на опрацювання емоцій на рівні їх пізнавання по міміці, жестах, поведінці, словам людей і казкових персонажів. У цьому занятті важливо, щоб дитина мешкала кожен емоцію на тілесному рівні, спостерігала за своїми тілесними відчуттями і оцінювала їх. Таким чином, розвивається довільне уловлювання відчуттів тепла, холоду, напруги і розслаблення м'язів тіла. Усе заняття - ігрове, оскільки гра - це основна діяльність дитини, в якій він спочатку емоційно, а потім інтелектуально освоює систему людських відносин [71, 23].

Музичне заняття і розвиток рухів - музика рано починає привертати увагу дітей і викликає у більшості з них постійний інтерес. Вони шукають джерело звучання, чекають звуки музики побачивши металофон, тріоди або інших музичних інструментів. Пісні різного характеру викликають у дітей різний емоційний відгук. У деяких цей емоційний стан у зв'язку з музикою проявляється особливо яскраво. Важливо, щоб діти не лише знайомилися з бадьорими, веселими і ласкавими, спокійними піснями і п'єсами, але і привчалися точніше сприймати особливості музичного звучання, а саме висоту, тембр, силу, тривалість. Сприйняття цих властивостей музичного звуку пов'язане з розвитком у дітей музично-сенсорних здібностей. Виконуючи нескладні завдання в процесі ігор із звучними іграшками, дитячими музичними інструментами, діти розрізняють звуки по висоті: вгадують, хто кричить - корова або кошеня, курочка зве курчат або вони їй відповідають. Повторюючи під музику постукування по бубну, освоюють ритм. Слухають звучання різних по тембру дитячих музичних інструментів, самі ляскають відповідно до музики тихо і голосно [68, 67].

Ігрові методи взаємодії з дитиною. У кінці першого року дитина придбає прагнення до самостійності і незалежності. На другому році життя дорослий стає для дитини не лише джерелом уваги і доброзичливості, не лише

"постачальником" самих предметів, але і зразком людських предметних дій. Спілкування з дорослим вже не зводиться до прямої допомоги або до демонстрації предметів. Тепер потрібна співучасть дорослого, виконання однієї і тієї ж справи. В ході такої співпраці дитина одночасно отримує і увага дорослого, і його участь в діях дитини, і, головне - нові способи дії з предметами. Дорослий тепер не лише дає дитині в руки предмети, але разом з предметом передає спосіб дії з ним. Спілкування з дорослим протікає як би на тлі практичної взаємодії з предметами [45, 7].

Виникає новий тип провідної діяльності дитини. Це вже не просто неспецифічні маніпуляції з речами, а предметна діяльність, пов'язана з оволодінням культурними способами дій з предметами. Предметна діяльність є ведучою тому, що вона забезпечує розвиток усіх інших сторін життя дитини: уваги, пам'яті мови, наочно-дієвого і наочно-образного мислення. Усі ці найважливіші здібності в цьому віці краще всього розвиваються саме в процесі практичних предметних дій. Крім того, діючи з предметами, дитина відчуває свою самостійність, незалежність, упевненість у своїх силах, що дуже важливо для розвитку його особистості [25, 45].

Очевидно, що для такої діяльності потрібні спеціальні іграшки. Іграшки, сприяючі пізнавальному розвитку дитини молодшого дошкільного віку. Правильна організація в адаптаційний період ігрової діяльності, спрямованої на формування емоційних контактів "дитина — доросла" і "дитина — дитина" і обов'язково включаючої гри і вправи [9, 48].

Основне завдання ігор в цей період — формування емоційного контакту, довіри дітей до вихователя. Дитина повинна побачити у вихователі доброго, завжди готового прийти на допомогу людини (як мама) і цікавого партнера в грі. Емоційне спілкування виникає на основі спільних дій, що супроводжуються посмішкою, ласкавою інтонацією, проявом турботи до кожного малюка [59, 23]. Перші ігри мають бути фронтальними, щоб жодна дитина не почувала себе обділеною увагою. Ініціатором ігор завжди виступає дорослий. Ігри вибираються з урахуванням можливостей дітей, місця

проведення. Програма зайняття в групі складена з урахуванням особливостей дітей молодшого дошкільного віку, не відвідуючих дитячий сад, сприяє успішній адаптації і комфортнішому подальшому перебуванню дитини в дитячому саду. Проводяться консультації з батьками по зниженню захворюваності в період адаптації [22, 53].

Адаптаційний період вважається закінченим, якщо дитина з апетитом їсть, швидко засинає і прокидається у бадьорому настрої, грає з однолітками. Тривалість адаптації залежить від рівня розвитку дитини. Дуже важливо, щоб батьки в цей період відносилися до дитини дуже дбайливо і уважно, прагнули допомогти йому пережити цей важкий момент життя, а не упиралися у своїх виховних планах, не боролися з капризами [21, 89].

Медична сестра ДНЗ щотижня повинна аналізувати листи адаптації і виділяти дітей, що мають відхилення за вищепереліченими критеріями. Ці діти консультуються педіатром і психологом, а за свідченнями - і іншими фахівцями. Оцінку течії адаптації дітей в ДНЗ проводить педіатр. Адаптація вважається сприятливою, якщо емоційно - поведінкові реакції були слабо вираженими і нормалізувалися впродовж 30 діб - у дітей молодшого віку; невротичних реакцій не спостерігалось або вони були слабо вираженими і пройшли впродовж 1-2 тижнів без спеціальної корекції, втрати маси тіла не спостерігалось; за період адаптації дитина молодшого віку перенесла не більше за одне простудне захворювання в легкій формі [8, 167].

Умовно сприятливою вважається адаптація з помірно вираженими емоційно-поведінковими реакціями і симптомами невротизації, що зажадали корекції, з втратою маси до 150 г, падінням гемоглобіну до 115 г/л, 1-2 простудними захворюваннями в легкій формі. У дітей молодшого віку допускається тимчасовий регрес нервово - психічного розвитку не більше ніж на 1 епікрізний термін. Тривалість адаптаційного періоду - 75 діб для дітей молодшого віку. У разі більше виражених змін або затягування термінів адаптації її течія оцінюється як несприятливе [39, 65].

Медико – психолого - педагогічна корекція порушень адаптації завжди індивідуальна і повинна призначатися педіатром і психологом, а при необхідності - і іншими фахівцями, до яких дитина прямує на консультацію. Рекомендується використання таких фізіотерапевтичних процедур, як масаж і ультрафіолетове випромінення (УФВ) в осінньо-зимовий період. За наявності фізіотерапевтичного кабінету в ДНЗ спектр профілактичних процедур може бути значно розширений (гальванізація, індуктотермія, ультразвук, лікарський електрофорез, парафінові і озокеритові аплікації). У заняття з фізичного виховання слід включати елементи ЛФК (дихальні вправи, постуральний дренаж, вібраційний масаж грудної клітки) [52, 5].

Попередження порушень адаптації дітей до перебування в ДНЗ є важливим заходом по збереженню і зміцненню здоров'я дітей, їх соціалізації і можливо тільки при спільній участі в цій роботі адміністрації ДНЗ, медичного і педагогічного персоналу, а також батьків. Таким чином, ми бачимо, що більшість вітчизняних та зарубіжні психологи розглядають адаптацію як пристосування організму до нової обстановки, яка включає широкий спектр індивідуальних реакцій, залежних від психологічних і особових особливостей дитини, конкретного характеру сімейних стосунків і виховання, умов перебування в саду. Адаптація є активний процес, який призводить до позитивних результатів або негативних таких, як стрес.

Тривалість періоду адаптації залежить від багатьох причин:

- від особливостей вищої нервової діяльності і віку дитини;
- від наявності або відсутності попереднього тренування його нервової системи;
- від стану здоров'я;
- від різкого контакту між обстановкою, в якій дитина звикла знаходитися удома і тій, в якій знаходиться в дошкільній установі;
- від різниці в методах виховання.

Безумовно, в проведенні будь-якого процесу головна роль належить вихователеві. Створюючи у дитини позитивне відношення до усіх процесів, розвиваючи різні уміння, що відповідають віковим можливостям, формуючи потребу в спілкуванні з дорослими і дітьми, він забезпечує рішення виховно-освітніх завдань вже в період звикання дитини до нових умов і тим самим прискорює і полегшує протікання адаптаційного процесу. Але нажаль, проблеми пов'язані з адаптацією, залишаються на рівні теоретичних дослідів і зводяться до рекомендацій до вступу у ДНЗ наблизити домашній графік дня до режиму дитячого закладу.

В ході комплексного дослідження вченими було виділено три фази адаптаційного процесу:

1. Гостра фаза, яка супроводжується різними коливаннями в соматичному стані і психічному статусі, що призводить до зниження ваги, частим респіраторним захворюванням, порушення сну, зниження апетиту, регресу в мовному розвитку (триває з середньому один місяць);

2. Підгостра фаза характеризується лише за окремими параметрами на тлі уповільненого темпу розвитку, особливо психічного, в порівнянні з середніми віковими нормами (триває 3-5 місяців);

3. Фаза компенсації характеризується прискоренням темпу розвитку, в результаті діти до кінця навчального року долають зазначену вище затримку темпів розвитку.

Саме тому необхідна така організація життя дитини в дошкільному закладі, яка приводила б до найбільш адекватному, пристосуванню до нових умов, які дозволяли б формувати позитивне ставлення до дитячого саду, навички спілкування, перш за все з однолітками [4, 55].

РОЗДІЛ 2

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ АДАПТАЦІЇ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ДО УМОВ ДНЗ

2.1. Методи і процедура дослідження адаптації дітей молодшого дошкільного віку до умов дошкільно-навчального закладу

В першому розділі ми розглянули поняття «адаптація дітей молодшого дошкільного віку до умов ДНЗ», проаналізували дослідження які були присвячені цьому питанню в зарубіжній та вітчизняній психології.

При аналізі психологічної літератури нами було підтверджено актуальність нашої дипломної роботи, тому що особливостям адаптації дітей до умов ДНЗ не було присвячено досліджуваних робіт.

Тому цей розділ буде присвячений висвітленню результатів нашої дослідницької роботи з теми «Особливості адаптації дітей молодшого дошкільного віку до умов дошкільно - навчального закладу».

Нами було висунуто гіпотезу про те, що психологічний супровід впливає на рівень адаптації дітей 3-4 року життя.

Емпіричне дослідження проводилось з вересня по листопад 2023 року на базі молодших груп №2,6 дошкільної освітньої установи №210 міста Запоріжжя. У дослідженні брали участь 65 дітей молодшого віку (від 3-х - до 4-х років; 36 дівчаток і 29 хлопчиків). Для експерименту ми визначили, що контрольною групою буде група № 2 (33 дитини), а експериментальною відповідно група № 6 (32 особи).

Враховуючи важливість вивчення емоційно-особового стану дитини в періоди зміни його соціального статусу і маючи намір сприяти успішній адаптації до ДНЗ дітей 3-х – 4-х років, ми провели дослідження із застосуванням комплексної системи психодіагностичних інструментів,

спрямованих на визначення рівня адаптації дітей молодшого дошкільного віку до нових умов, і розробили корекційно-розвиваючу програму.

Наша дослідницька робота складалася з трьох етапів:

Первинна діагностика рівня адаптації дітей молодшого дошкільного віку.

1. Проведення і обробка результатів анкети для батьків: «Чи готова Ваша дитина до вступу в дитячий сад?» Л. Стреж (див. додаток А) [63, 6].

Анкета включає 17 закритих питань, які оцінюються від 1 до 3 балів. В результаті ми можемо отримати 3 рівня адаптації : високий - 40-51 балів; середній - 28-39 балів; низький - 17-27 балів.

2. Проведення і обробка результатів анкети для вихователів «Вивчення рівня адаптації за характером поведінки» (див. додаток Б) [54, 56].

Анкета включає 10 питань, які оцінюються від 1 до 3 балів. В результаті ми можемо отримати 3 рівні адаптації : високий - 9-12 балів; середній - 13-21 балів; низький - 22-27 балів.

Після проведення первинних досліджень ми порівняли середні показники рівнів адаптації нашої вибірки, які будуть розписані в пункті 2.2. нашої роботи.

Другий етап включав розробку і проведення психопрофілактичної і корекційної роботи, спрямованої на підвищення рівня адаптації дітей до умов ДНЗ. Особливе місце в профілактиці і корекції дезадаптації приділялось роботі психолога з дітьми. Наприклад, проводилось індивідуальне і групове зайняття, спрямоване на стимуляцію спілкування, організацію взаємодії з однолітками. Для узгодження дій дорослих, дотримання однакового підходу до дитини в сім'ї і в дитячому саду, здійснювалась психологічна просвіта вихователів і батьків, давались рекомендації по поліпшенню адаптації (див. додаток Г).

На третьому етапі нами було проведено повторне дослідження рівня адаптації дітей до ДНЗ. Після цього було здійснено порівняльний аналіз

результатів досліджень рівня адаптації контрольної та експериментальної груп з метою спростування або підтвердження нашої гіпотези.

На протязі всього дослідження вихователями груп велось заповнення «Діагностичної карти спостережень за адаптацією дітей» (див. додаток В).

У цій карті оцінювались такі показники: емоційний стан; апетит; сон; пізнавальна і ігрова діяльність; взаємовідносини з дорослими і дітьми; реакції на зміни буденної обстановки.

Заповнення карти йшло за типом, наприклад емоційний стан оцінювався:

«+ +» - дитина із задоволенням йде в групу. Не плаче, переважають позитивні емоції. Поводиться адекватно;

«+» - дитина плаче під час розставання з батьками, але швидко заспокоюється. Протягом дня переважає гарний настрій;

«+ - » змінний стан дитини. Вона то заспокоюється, то починає плакати;

«-» - дитина постійно плаче, не може заспокоїтися.

Дана карта спостереження потрібна для ретельного дослідження стану дитини в групі, вивчення індивідуальних особливостей і рівня проходження адаптації.

В наступному пункті ми детальніше розглянемо наші дослідження, а також обґрунтуємо внесення корекційної - розвиваючої програми до нашої дипломної роботи.

2.2. Результати дослідження рівня адаптації дітей 3-х - 4-х років до умов ДНЗ

Для визначення рівнів адаптації у дітей молодшого дошкільного віку нами було використано такі методики:

Анкета для вихователів «Вивчення рівня адаптації за характером поведінки» (див. додаток Б) [54, 56].

При первинному дослідженні анкетування вихователів за анкетною «Вивчення рівня адаптації за характером поведінки», ми отримали наступні результати.

В контрольній групі:

- з високим рівнем адаптації – 7 дітей;
- з середнім – 19 дітей;
- з низьким – 7 дітей (див. додаток Е).

В експериментальній групі результати розподілились наступним чином:

- з високим рівнем адаптації – 7 дітей;
- з середнім – 17 дітей;
- з низьким – 8 дітей (див. додаток Д).

Відсоткові показники рівнів адаптації в контрольній та експериментальній групах на початку дослідження відображені на рис. 2.2.1

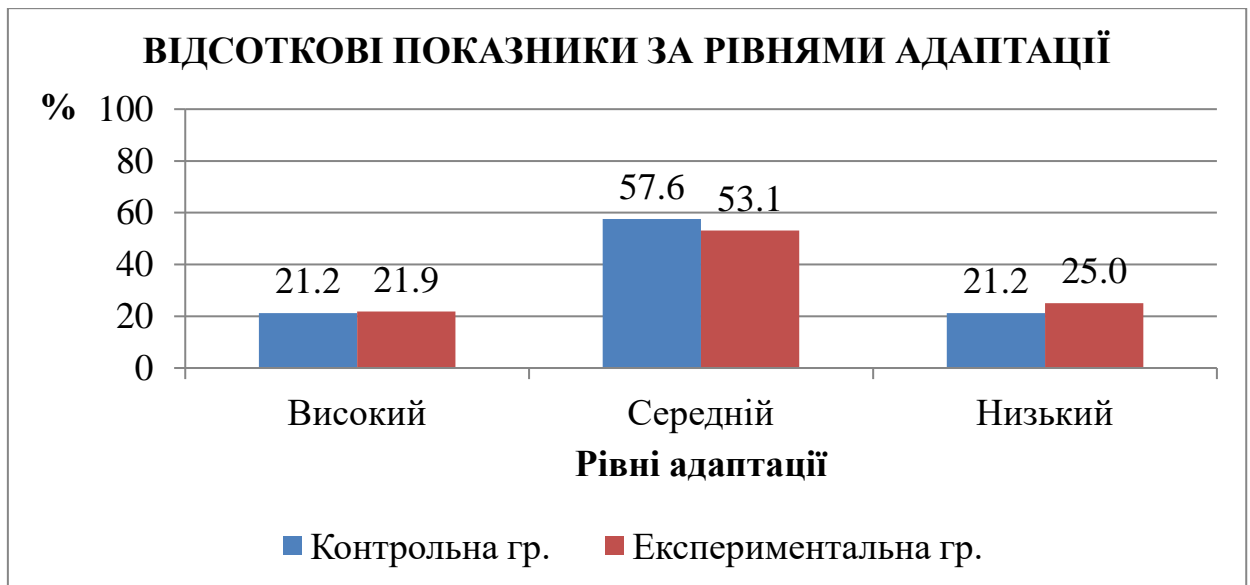

Рисунок 2.2.1. Результати первинного анкетування вихователів за анкетною «Вивчення рівня адаптації за характером поведінки» (%)

Анкета для батьків: чи «Готова Ваша дитина до вступу в дитячий сад?» Л. Стреж (див. додаток А) [25, 6], була нами використана для підтвердження надійності результатів першого опитування.

Нами було отримано наступні результати анкетування батьків за анкетною «Чи готова Ваша дитина до вступу в дитячий сад?». Результати розподілились наступним чином:

В контрольній групі:

- з високим рівнем адаптації – 10 дітей;
- з середнім – 17 дітей;
- з низьким – 6 дітей (див. додаток З).

В експериментальній групі:

- з високим рівнем адаптації – 9 дітей;
- з середнім – 18 дітей;
- з низьким – 5 дітей (див. додаток Ж).

Відсоткові показники рівнів адаптації в контрольній та експериментальній групах на початку дослідження відображені на рис. 2.2.2

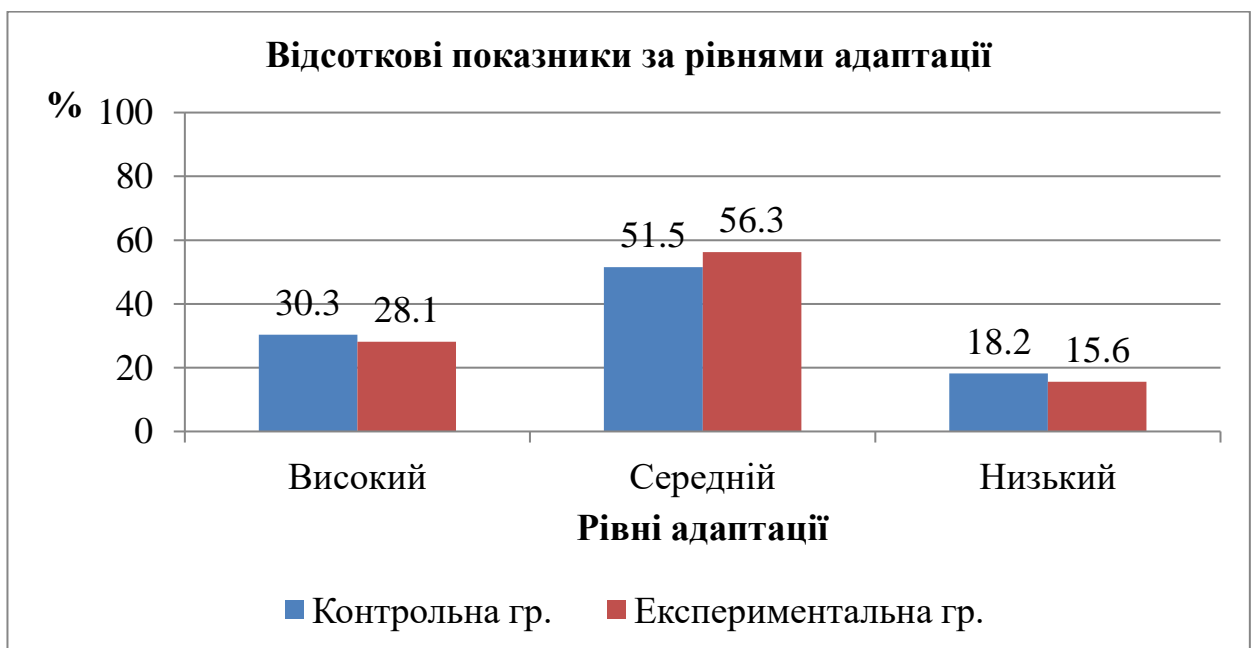

Рисунок 2.2.2. Результати первинного анкетування батьків за анкетною «Чи готова ваша дитина до вступу у дитячий сад?» (%).

Результати, отримані на початку нашого дослідження свідчать про те, що кількісні показники рівнів адаптації контрольної та експериментальної груп майже не відрізняються але потребують якісного покращення.

З огляду на викладене нами була розроблена та проведена корекційно-розвиваюча робота з дітьми експериментальної групи, спрямована на підвищення адаптаційного рівня, гармонізацію емоційного стану (стор...). По закінченню роботи було здійснено повторне анкетування за вищезазначеними анкетами вихователів та батьків.

За анкетною «Вивчення рівня адаптації за характером поведінки», були отримані наступні результати:

Контрольна група:

- з високим рівнем адаптації – 12 дітей;
- з середнім – 19 дітей;
- з низьким – 2 дитини (див. додаток Е).

Експериментальна група:

- з високим рівнем адаптації – 17 дітей;
- з середнім – 15 дітей;
- з низьким – жодної дитини (див. додаток Д).

Процентне співвідношення зазначених результатів відображено на рис.

2.2.3

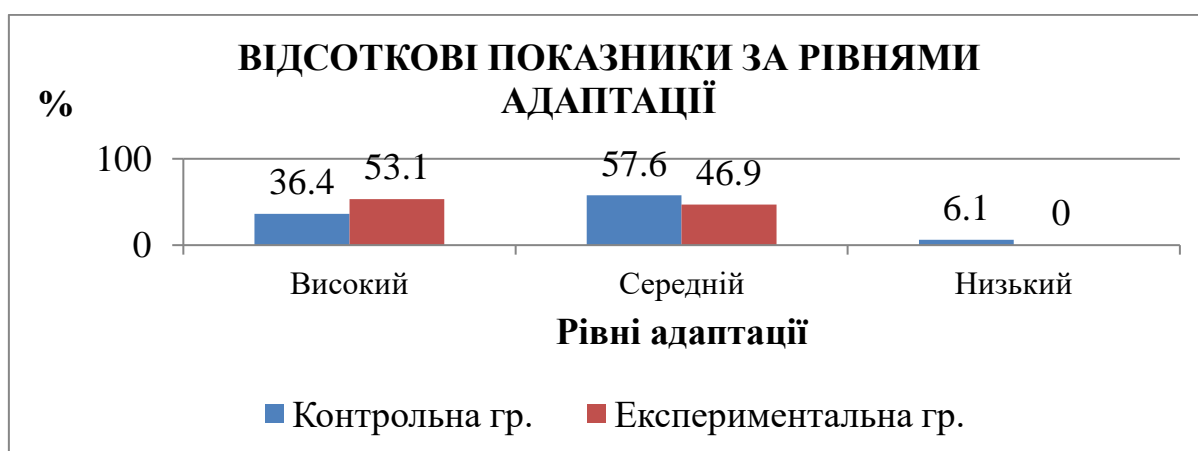

Рисунок 2.2.3. Результати повторного анкетування вихователів за анкетною «Вивчення рівня адаптації за характером поведінки» (%)

За анкетною «Чи готова Ваша дитина до вступу в дитячий сад»? ми отримали такі результати:

Контрольна група:

з високим рівнем адаптації – 14 дітей;

з середнім – 17 дітей;

з низьким – 2 дитини (див. додаток З).

Експериментальна група:

з високим рівнем адаптації – 19 дітей;

з середнім – 13 дітей;

з низьким – жодної дитини (див. додаток Ж).

Діаграма процентного співвідношення отриманих результатів представлена на рис. 2.2.4

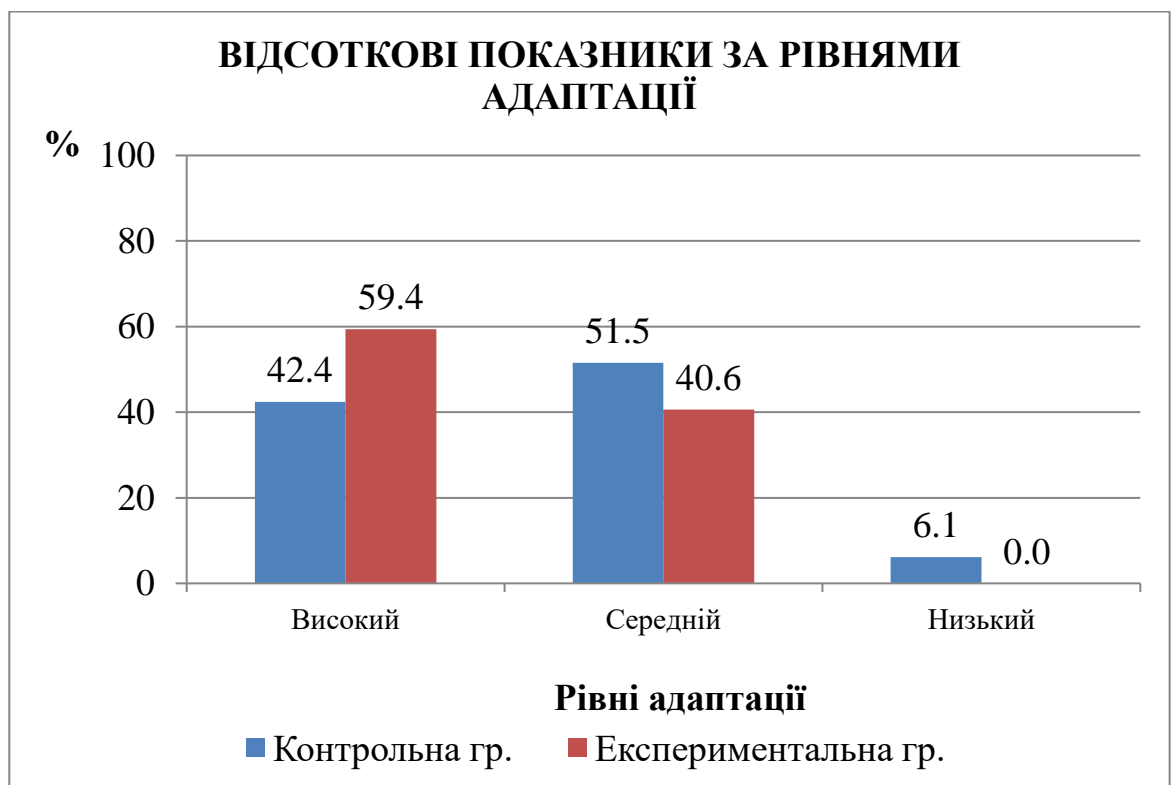

Рисунок 2.2.4. Результати повторного анкетування батьків за анкетною «Чи готова ваша дитина до вступу у дитячий сад?» (%)

2.3. Аналіз впливу психологічного супроводу на адаптацію дітей до ДНЗ

Порівнюючи результати первинної діагностики з результатами повторної в обох групах, ми можемо побачити, чи вплинула корекційно-розвиваюча програма на рівень адаптації дітей молодшого дошкільного віку до умов ДНЗ. Так, кількісні показники рівнів адаптації (згідно анкетування вихователів) змінились наступним чином:

В контрольній групі:

- з високим рівнем адаптації – з 7 до 12 дітей (+5);
- з середнім – 19 дітей – не змінився;
- з низьким – з 7 до 2 (-5).

В експериментальній групі:

- з високим рівнем адаптації – з 7 до 17 дітей (+10);
- з середнім – з 17 до 15 дітей (-2);
- з низьким – з 8 до 0 (-8) (див. додаток Л.1).

Зміни у відсотках представлені на рис. 2.3.1

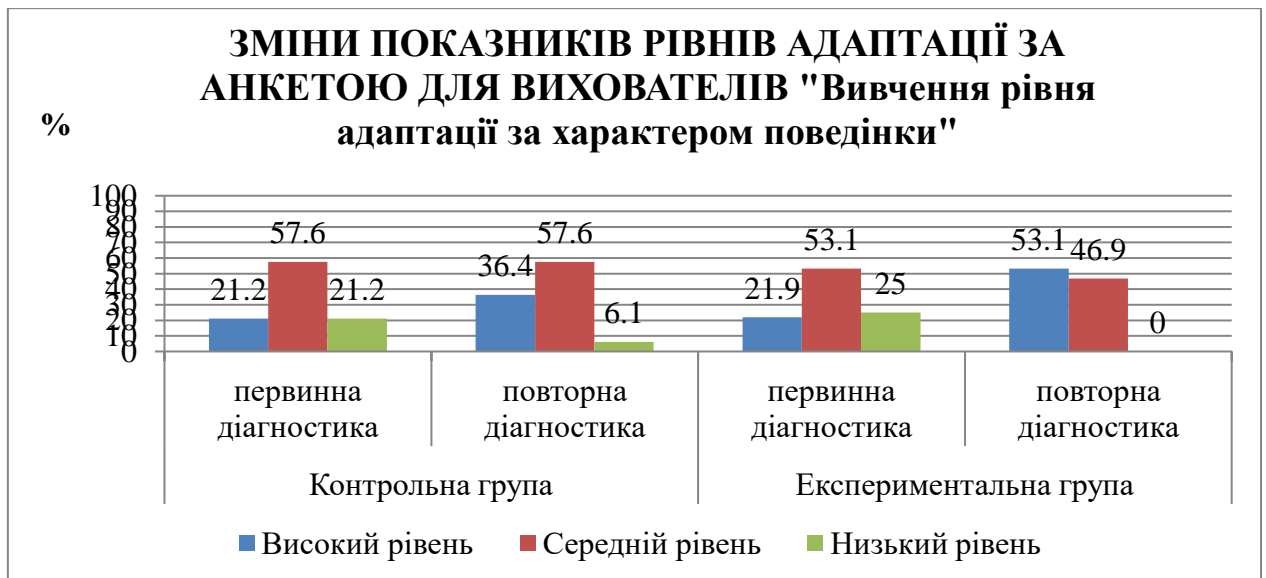

Рисунок 2.3.1 Динаміка змін результатів анкетування вихователів за анкетною «Вивчення рівня адаптації за характером поведінки» (%)

Зміни кількісних показників рівнів адаптації (згідно анкетування батьків) мають наступний вигляд:

В контрольній групі:

- з високим рівнем адаптації – з 10 до 14 дітей (+4);
- з середнім – 17 дітей – не змінився;
- з низьким – з 6 до 2 (-4).

В експериментальній групі:

- з високим рівнем адаптації – з 9 до 19 дітей (+10);
- з середнім – з 18 до 13 дітей (-5);
- з низьким – з 5 до 0 (-5) (див. додаток Л.2).

Зміни у відсотках представлені на рис. 2.3.2

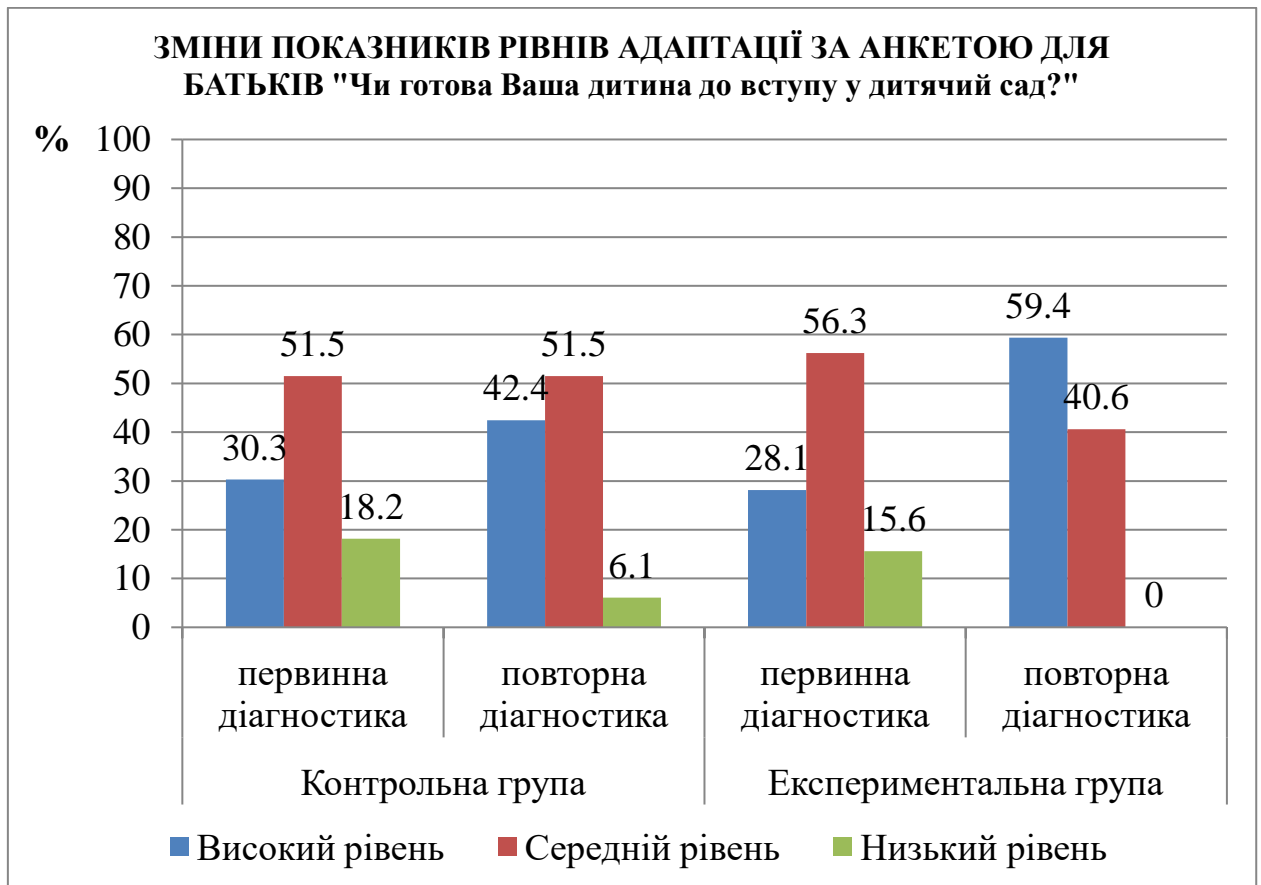

Рисунок 2.3.2. Динаміка змін результатів анкетування батьків за анкетною «Чи готова ваша дитина до вступу у дитячий сад?» (%)

Для визначення впливу корекційно–розвиваючої програми на підвищення рівня адаптованості дітей молодшого дошкільного віку до умов ДНЗ, нами було використано метод статистичної обробки даних, а саме, коефіцієнт парної кореляції Пірсона, який обчислюється за формулою:

$$r_{xy} = \frac{\sum (x_i - \bar{x}) \times (y_i - \bar{y})}{\sqrt{\sum (x_i - \bar{x})^2 \times \sum (y_i - \bar{y})^2}}$$

де x_i - значення, прийняті змінною X, y_i - значення, прийняті змінною Y, \bar{x} - середня по X, \bar{y} - середня по Y.

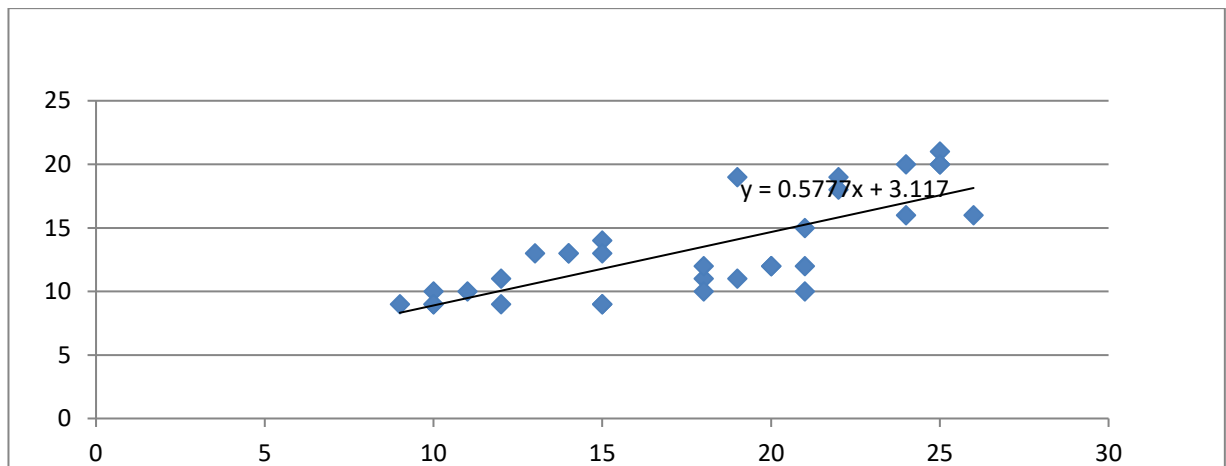

Рисунок 2.3.3. Зв'язок між першочерговим і контрольним дослідження експериментальної групи за анкетною для вихователів.

Результати математичних обчислень ми внесли до таблиці 2.3.3 (див. додаток К.1), де X1, Y1 – це результати першочергового та контрольного досліджень за анкетною для вихователів; X2, Y2 - це результати першочергового та контрольного досліджень за анкетною для батьків. Було визначено, що між першочерговим і контрольним дослідженням за двома анкетами існує високий прямий кореляційний зв'язок ($r_1=0,764206$), ($r_2=0,826035$) (рис. 2.3.3, рис. 2.3.4) і це свідчить про те, що корекційно-розвиваюча програма дійсно ефективна, та сприятливо впливає на підвищення рівня адаптованості дітей молодшого дошкільного віку до умов ДНЗ.

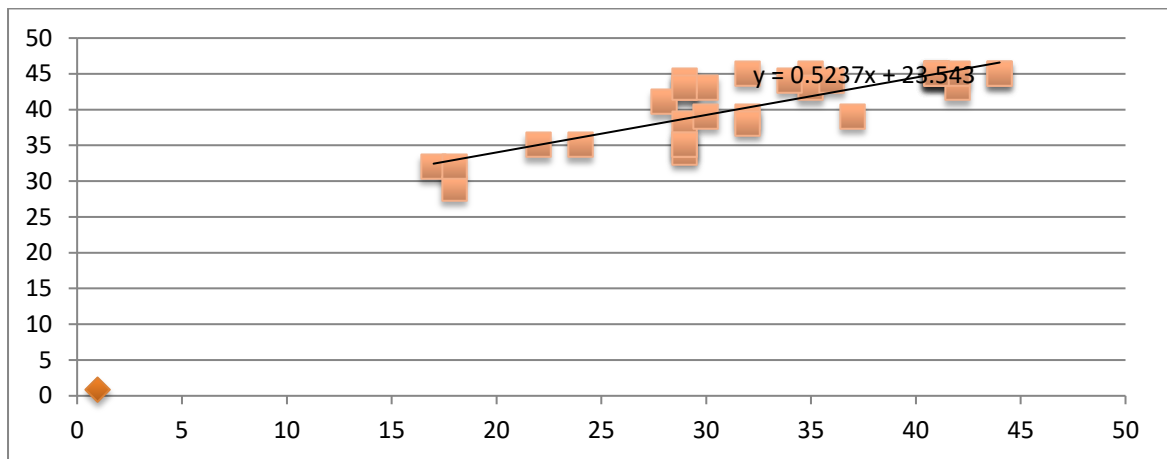

Рисунок 2.3.4. Зв'язок між першочерговим і контрольним дослідження експериментальної групи за анкетною для батьків.

2.4. Корекційно–розвиваюча програма для дітей молодшого дошкільного віку що адаптуються до умов ДНЗ.

Представлений цикл занять допоможе проводити саме профілактичну та розвивальну роботу з дітьми в період адаптації до умов ДНЗ, тому що основу занять складають ігри і вправи, які сприяють зняттю психоемоційної напруги, зниженню імпульсивності, тривоги, агресії, вдосконаленню комунікативних, ігрових, рухових навиків, розвитку пізнавальних процесів, оптимізації дитячо-батьківських стосунків.

З дітьми проводяться групові заняття. Чисельність групи не більше 8 дітей. Програма розрахована на 14 занять, які проводяться один раз на тиждень, переважно вересень - листопад з дітьми 3-4 років, їх батьками (за бажанням), педагогами. Тривалість 10-20 хвилин.

Програма адресована практичним психологам і вихователям, що працюють в масових дитячих садках.

Мета: корекційно-розвиваючої роботи під час процесу адаптації дитини до ДНЗ.

Завдання:

1. Психологічна профілактика дезадаптації дитини до умов д/з.
2. Гармонізація емоційного стану малюка.
3. Зняття нервово-психічної напруги.
4. Формування свого «Я», уявлень про інших.
5. Усвідомлення дитиною своєї причетності до дитячого колективу і формування у нього ідентифікації з колективом; підвищення групової згуртованості.
6. Формування у дітей адекватних віку способів і засобів спілкування з дорослими й однолітками.
7. Навчити дитину вступати в спілкування з дорослими і дітьми при підготовці її до надходження до ДНЗ.
8. Створення сприятливого емоційного фону в процесі ознайомлення з ДНЗ.
9. Розвиток психолого-педагогічної компетенції батьків і педагогів, формування правильних базових установок в процесі виховання.
10. Навчання педагогів методам проведення групових занять в адаптаційний період.
11. Активне залучення батьків до життя дитини в дитячому садку в період адаптації.

Структура і форма занять

1. Ритуал привітання.

Використовується, щоб настроїти дітей і батьків на заняття, занурити в атмосферу подій, що відбуваються тільки на цьому занятті, відволікти від інших проблем, турбот, страхів, переживань. Вітання розучується на першому занятті і використовується в незмінному вигляді впродовж всіх занять.

2. Розслабляючі вправи.

Зниження емоційного перенапруження дитини. Прослуховування класичної музики з елементами масажу, виповняються для зняття фізичного і психологічного напруження.

3. Вправи, що направлені на соціальний розвиток (формування свого «Я»).

4. Релаксація.

Виконує роль стабілізатора психоемоційного стану дітей. Регулює процеси збудження і гальмування у дитини, що сприяє формуванню довірливої поведінки.

5. Ігри, спрямовані на формування уявлень про інших.

6. Ігри, спрямовані на формування емоційного контакту з новим дорослим, спрямовані на придбання дитиною досвіду спілкування з іншими дорослими, формування вміння встановлювати з дорослим контакт для вирішення питань і проблемних ситуацій.

7. Формування передумов до спілкування з однолітками (формування у дитини ідентифікації з колективом).

Мета - усвідомлення дитиною молодшого віку своєї причетності до дитячого колективу. Коли дитина бачить, що навколо неї такі ж малюки як він, їй простіше буде зрозуміти відчуття і переживання іншого.

8. Ритуал прощання.

Мета - «перемкнути» дітей із заняття на повсякденне життя. Ритуал прощання розучується на першому занятті і далі повторюється.

Заняття № 1

Встановлення правил групи:

- кожен відповідає за свою дитину та навчає її;
- якщо дитина плаче — вийти;
- здоровим прийти — здоровим піти.

Психолог:

Доброго дня, дорогі мої малята, здрастуйте, мами і тата. Я дуже рада вас бачити у себе в гостях. У цій кімнаті, крім мене, вас чекають іграшки, фарби, м'ячі і безліч інших цікавих речей, яким не терпиться пограти з вами. Але,

перш ніж грати, нам всім потрібно привітатися. А вітатися на наших заняттях ми будемо особливим способом. Хочете, я вас навчу? Дивіться і повторюйте.

1. Вправа Ритуал вітання.

Батько: Дай долоню, моя крихітка (дитина подає руку батькові).

Я погладжу тебе по долоні (погладжує дитину по долоньці).

Психолог: Дай долоню, моя крихітка (діти подають долоньку психолога)

Я погладжу тебе по долоні.

Батько: На долоньку, моя крихітка (подає долоньку дитині),

Ти погладь мене по долоні (дитина погладжує батька по долоні)

Психолог: На долоню, моя крихітка (подає долоньку дітям)

Ти погладь мене по долоні (діти погладжують психолога по долоньці).

2. Вправа Розслаблюючі вправи.

Батьки і діти сидять на підлозі навпроти один одного. За пропозицією психолога батьки прокочують м'ячик по ногах і руках дитини. Дитина проробляє те ж по відношенню до батьків. При цьому дії супроводжуються речівкою. *Психолог:* Тихіше, м'яч, не поспішай.

Ти по ручкам прокотися,

Ти по ніжкам прокотися

І назад повернися.

3. Гра «Неслухняні діти»

Діти розташовуються довільно. Вихователь читає вірш, діти відповідають і виконують звані дії.

Психолог: Неслухняні хлопці

Мене слухати не хочуть.

Ніжками потупайте.

Діти: Ні, ні, ні!

Психолог: Ручками поплескайте.

Діти: Ні, ні, ні!

Психолог: Головною Кивніть.

Діти: Ні, ні, ні!

Психолог: Зі мною пограйте.

Діти: Ні, ні, ні!

Психолог: Ах, які пустотливі,
Неслухняні які (загрожує пальцем)
Ніжками не топайте Діти!

Діти: Будемо, будемо, будемо! (тупають ногами)

Психолог: Ручками не хлопайте.

Діти: Будемо, будемо, будемо! (Плескає в долоні)

Психолог: Голівкою не кивайте.

Діти: Будемо, будемо, будемо! (Кивають головою)

Психолог: Зі мною не грайте.

Діти: Будемо, будемо, будемо! (Стрибають на місці)

Психолог: Ах, які пустотливі,
Неслухняні які! (Тримається за голову і хитає нею)
Скачуть дітки-пустунчика,
Можуть втратити штанці (діти стрибають на місці)
Тихіше, тихіше, дітлахи,
Відпочиньте, пустунчика, (діти присідають, імітують сон).

4. Гра «Спечемо оладки»

Мета: формувати емоційний контакт з дорослим, познайомити дитину зі своїми руками, їх функціональним призначенням.

Хід гри: дорослий пропонує «спекти оладки»: демонструє дитині удари долонями рук, примовляючи:

Ладушки, ладушки,
Спечемо оладки,
Спечемо оладки
Ми для нашої бабусі.

Потім дорослий просить розкрити долоньки, при цьому говорить: «Молодець, Аня, спекла оладки! Ось які вмілі ручки у нашої Ганнусі! »

Якщо дитина не може виконати завдання самостійно, використовуються спільні дії.

5. Гра «Вчимося танцювати».

Мета: Вчити кружляти за руки з партнером. Обладнання: Ведмідь (або лялька).

Хід гри: Дорослий показує дитині ляльку. Звертає увагу на те, що ляльку звати Маша, вона дуже любить танцювати. На ній гарне плаття. Дорослий наспівує пісеньку:

Маша любить танцювати, ніжкою притупувати.

Вона любить пісні співати, долоньками плескати.

Ніжкою топ-топ, покружляли топ-топ,

Ручками хлоп-хлоп, покружляли хлоп-хлоп.

Потім дорослий тримає ляльку за руки (зі спини), бере за ручки малюка (при цьому знаходиться обличчям до нього) і, приспівуючи ще раз пісеньку, кружляє разом з малюком.

В кінці танцю дорослий хвалить малюка і ляльку: «Молодець, Танюша, навчилася кружляти! Молодець, Маша, допомагала Танюші кружляти! ».

6. Гра «Слухняні ручки»

(Музика Є. Тілічєєвой, слова Ю. Островського)

Мета: формувати інтерес до музичних ігор, навчати наслідувати дії дорослого. Обладнання: м'який килимок або легка ковдра.

Хід гри: дорослий сідає на підлогу навпроти дитини, наспівує пісеньку, показує рухи по тексту, спонукає дитину до наслідування:

Ручками ми плеснемо - да-да-да-да!

Ручками ми плеснемо - да-да-да-да!

Дорослий плескає в долоні, протяжно наспівуючи склади «так - так - так», прагне, щоб дитина спостерігала за його артикуляцією і підспівував. Далі дорослий махає руками, виразно наспівує склад «так».

Ручками помахуємо - да-да-да-да! Ручками потанцюємо - да-да-да-да!

В кінці гри дорослий емоційно хвалить дитину: «Молодець Діма! Ти добре плескав і співав разом з тіткою «так - так - так».

7. Гра «Мишка спить і танцює»

Музика Є. Тілічєєвої, слова Ю. Островського

Мета: вчити малюків виконувати дії на прохання дорослого відповідно до характеру музики, спостерігати за діями однолітка. *Обладнання:* невеликий плюшевий ведмедик, ліжечко-качалка.

Хід гри: покажіть малятам, як танцює плюшевий ведмедик, наспівуючи веселу танкову мелодію. Вчіть малюків виконувати дію на ваше прохання: «Як ведмедик танцює, покажи!" Вчіть малюків укладати ведмедика в ліжечко і качати під ваш спів.

Спати не хоче бурий ведмедик

Уж такий він шалунішка.

Я топтижку колихаю,

Баю, баю, баю, баю.

Ти лягай-но на ліжечко,

Спи, ведмедик, солодко, солодко.

Я адже теж, засинаю,

Баю, баю, баю, баю.

8. Вправа Ритуал прощання.

Психолог: А тепер, діти, я хочу навчити вас, як ми з вами будемо прощатися після кожного заняття.

Дружно сплеснули (всі плескають в долоні)

Разом тупнули ногою (всі тупають ногою),

Все, у що ми тут грали...

(Батьки і діти беруться парами за руки і підстрибують)

Ми запам'ятали з тобою.

(Батьки і діти беруться руками за голови і похитують ними з боку в бік)

До побачення всім сказали (разом махають рукою),

Вирушаємо додому (всі виходять з групи).

Заняття № 2

Матеріал: кошик з сюрпризами. Сонечко - м'яка іграшка, брязкальце, лялька малюк.

Хід заняття:

Організація початку заняття.

Стільчики розставлені півколом. Педагог дзвенить в брязкальце, примовляє:

Брязкальце грає - Діток збирає!

Пропонує дітям сісти на стільчики.

Психолог: Доброго ранку, діти! Я дуже рада вас бачити. Сьогодні у нас в гостях малюк. Дістає ляльку малюка, одягненого в пісочник або трусики.

Педагог: Діти, подивіться який хороший малюк. Він схожий на вас? Відповіді дітей.

Педагог показує кожну частину тіла ляльки і прохає дітей назвати їх.

1. Гра "Великі - маленькі"

Педагог: Покажіть, малюкові, які ви зараз великі.

Діти стають в повний зріст.

Педагог: А тепер, покажіть, які ви були маленькі.

Діти присідають навпочіпки;

Педагог: А які ви будете, коли станете дорослими.

Діти встають на носочки і тягнуться руками догори. Гра повторюється 2-3 рази.

Педагог: Діти, на стільчики свої пройдіть і на Лялю подивіться.

Лялі ми зараз розповімо і ручками покажемо, що у вас є.

2. Гра «Це Я».

Це оченята. Ось. Ось.--- Показують спочатку лівий, потім праве око.

Це вушка. Ось. Ось.--- Беруться спочатку за ліве вухо, потім - за праве.

Це ніс. Це рот.--- Лівою рукою показують рот, правою ніс.

Там спинка. Тут живіт.--- Ліву долоню кладуть на спинку, праву на живіт.

Це ручки. Хлоп, хлоп.--- Два рази ляскають.

Це ніжки. Топ, топ.--- Два рази тупають.

Ой, втомилися. Витру лоба.----- Правою рукою витирають лоб.

Далі педагог запитує дітей:

-Покажіть, де ваші ніжки? (Діти показують ноги).

- А що вміють робити ваші ніжки? (Ходити, стрибати, бігати, тупотіти і

т.

п.)

- Покажіть малюкові, як ви вмієте крокувати, бігати, грати.

Педагог: Дружно всі вставайте і за мною все повторюйте.

3. Вправа "Наші ніжки"

Великі ноги йшли по дорозі. Великими кроками йдуть один за одним.

Топ, топ, топ,

Топ, топ, топ,

Маленькі ніжки бігли по доріжці. Маленькими кроками біжать один за одним.

Топ, топ, топ,

Топ, топ, топ.

Ваші ніжки тікають - Повертаються на свої місця.

Тільки п'яточки виблискують.

Педагог: Ну, діти не позіхайте, а за мною все повторюйте!

4.Гра "Танцюють наші дітки!"

Де ж, де ж наші ручки?--- Розводять руками здивовано дивляться один на одного.

Де ж наші ручки?

Нема наших ручок!--- Ховають руки за спину.

Ось, ось наші ручки!--- Виставляють руки вперед.

Ось наші ручки! --- Повертають долоньки вгору-вниз.

Танцюють, танцюють наші ручки! --- Показують ліхтарики.

Танцюють наші ручки!

Де ж, де ж наші ніжки? --- Розводять руками здивовано дивляться один на одного.

Де ж наші ніжки?

Нема наших ніжок! --- Обхоплюють ноги руками.

Ось, ось наші ніжки!

Ось наші ніжки! --- Ритмічно плескають долоньками по ногах.

Танцюють, танцюють наші ніжки! --- Ритмічно тупотять ногами.

Танцюють наші ніжки!

Де ж, де ж наші дітки --- Розводять руками здивовано дивляться один на одного

Де ж наші дітки?

Нема наших діток! --- Закривають особа долонями.

Ось, ось наші дітки!

Ось наші дітки! Встають в повний зріст, розводять руки в сторони.

Танцюють, танцюють наші дітки! Пританцювуючи, повертаються навколо себе.

Танцюють наші дітки!

А зараз ми відпочинемо і знову грати почнемо.

Погладимо себе по голівці.

Похвалимо: Добре грали, славно танцювали

Погладимо ніжки, ручки...

Дзвоник дзвенить,

Збиратися велить!

Психолог: Здрастуйте, діти! Я дуже рада вас бачити. Сьогодні у нас в гостях Сонечко.

Сонечко червоне! З'явся.

Світле, променисте, дітям посміхнися!

Психолог з кошика дістає Сонечко.

Психолог: Сонечко вам усміхається. Посміхніться йому теж - подаруйте свої посмішки.

Сонечко: Здравствуйте, дітки. Милі, добрі, гарні, пригожі

Діти: Здрастуй, Сонечко!

Психолог: Коли сонечко світить, на землі все росте: дерева, квіти, трава і, ви, дітки теж підрастаєте. Покажіть сонечку, якими ви стали.

5. Гра "Великі - маленькі"

Психолог: А якими великими ви будете.

Діти встають на носочки і тягнуться руками вгору до сонечка.

Психолог: А зараз, покажіть, які ви були маленькі.

Діти присідають навпочіпки. Гра повторюється 2-3 рази.

Психолог: 1,2,3 - своє місце знайди! А зараз покажемо і розповімо Сонечку, як ми живемо.

6. Вправа «Як живеш?»

Стиснути пальці обох рук в кулачки.

Як живеш? Показати відстовбурчений великий палець. - Ось так!

А пливеш? Витягнути руки вперед, потім розвести їх в сторони. - Ось так!

Як біжиш? Зігнути руки в ліктях, виконувати ними рухи вперед-назад. - Ось так!

Вдаль дивишся? Прикласти ребро долоні до чола

Психолог:

Ручки не бийтеся,

Ручки не гнівайтесь

Краще подружитесь .

7. Вправа Пальчикова гімнастика "Дружні пальчики!"

Дружать в нашій групі - подушечки пальців однієї руки доторкаються до іншої. Дівчатка і хлопчики - подушечок пальців іншої руки. Ми з тобою подружимо маленькі пальчики пальці зчіплюються в замок.

8. Вправа "покачати малюка!"

Діти по черзі качають малюка на руках, примовляючи разом з педагогом:

Бай, бай, бай, бай,
 Ти, собачка не лай
 І в гудочек НЕ гуди;
 Нашу Лялю не буди.

Психолог: Наш малюк заснув. І нам пора попрощатися. Але спочатку сонечко подарує вам свою любов тепло.

Сонечко, з'явся!

Світле, променисте, покажи.

Психолог дістає з кошика сонечко.

9. Вправа "Подаруй любов і тепло"

По черзі діти обіймають сонечко, передаючи один одному.
 Педагог: "Сонечко вас любить, дарує світло і тепло Каті, Саші ... І ви, діти, ніжно обійміть його, і подаруйте йому свою любов і ласку.

Заняття № 3

Матеріал: кошик з сюрпризами. Сонечко - м'яка іграшка, дзвоник.

Хід заняття:

Організація початку заняття.

Стільчики розставлені півколом. Вихователь дзвенить у дзвіночок, запрошує дітей на заняття і пропонує присісти на стільчики. - Ось так!

Чекаєш обід?- Підперти підборіддя кулачком. - Ось так!

Махаєш слідом?- Виконати пензлем провідної руки руху вліво, вправо-
 Ось так!

Вночі спиш? - Лягти щокою на складені разом долоні. - Ось так!

А дзуськи?- Надути щічки і грюкнути по ним долоньками. - Ось так!

1. Вправа «Що вмінють ваші ручки?»

Психолог: А де ж ваші ручки?

Діти: Ось наші ручки! Простягають уперед і крутять долоньки.

Психолог: А що вміють ваші ручки?

Діти: Одягатися, грати, вмиватися ...

Психолог: А плескати в долоні ваші ручки вміють!

Діти: Так!

Психолог: Покажіть сонечку, як уміють ваші ручки, плескати в долоні, вмиватися.

Психолог: А грати ваші ручки вміють?

Діти: Так!

Психолог: Давайте, покажемо сонечку, як вони грають.

Психолог вимовляє «потешку», показує рухи. Діти повторюють за ним.

2. Вправа Пальчикова гімнастика "Здрастуй, пальчик"

Долоньки ставлять один навпроти одного

Здрастуй, пальчик! -- торкаються мізинцями

Здрастуй, пальчик! -- торкаються безіменними пальцями

Здрастуй, пальчик! -- торкаються середніми пальцями

Здрастуй, пальчик! -- торкаються вказівними пальцями

Здрастуй, пальчик! -- торкаються великими пальцями

Доброго дня, пальчики! -- З'єднуються пальці обох рук в замок.

Психолог: Молодці, діти! Сонечку дуже сподобалося, як ви граєте пальчиками.

3. Вправа «Що вміють ваші ніжки?»

Психолог: А де ж ваші ніжки?

Діти показують ноги.

Психолог: А що вміють робити ваші ніжки?

Діти: Ходити, стрибати, бігати, тупотіти

Психолог: Давайте покажемо сонечку.

Психолог: Уважно слухайте слова, повторюйте за мною слова і рухи.

Намагайтеся рухатися дружно. Не обганяйте один одного.

Рушили ніжки: топ-топ-топ, -- крокують один за одним

Прямо по доріжці: топ-топ-топ,

Ану, веселіше: топ-топ-топ,
 Ось як ми вміємо: топ-топ-топ,
 Побігли ніжки по рівній доріжці, --- побігли один за іншим
 Тікають, тікають, --- направляються до своїх стільчикам
 Тільки п'яточки виблискують! --- сідають на свої місця.
 А стрибати ваші ніжки вміють?

Діти: Так!

4. Вправа "Стрибай веселіше"

Психолог: розповідає і показує руху. Діти повторюють за ним.

Стрибай, стрибай веселіше! --- Стрибають на двох ногах
 Стрибай, стрибай, швидше!
 Вгору, вниз, вгору, вниз! --- руки піднімають вгору, вниз
 І трохи покружляти! кружляють на місці.
 Ми трошки відпочинемо і знову грати почнемо.

5. Гра "Хованки"

Психолог пропонує дітям закрити очі і ховає сонечко в групі, сховавши, дзвенить у дзвіночок. Діти відкривають очі, шукають сонечко. Тому, хто знайде дитині, всі діти аплодують. Гра повторюється 2-3рази.

Психолог: Сонечку, діти, було з вами цікаво, весело і на прощання вона хоче вам подарувати свою любов і тепло.

6. Вправа "Подаруй любов і тепло"

По черзі діти обіймають сонечко, передаючи один одному.
Психолог: "Сонечко вам дарує любов і тепло І ви, дітки, ніжно обійміть його, подарувавши у відповідь свою доброту і ласку».

Заняття № 4

1.Ритуал вітання.

2.Гра «Хто сховався?»

Мета: вчити фіксувати увагу дитини на собі, ідентифікувати себе зі своїм ім'ям. *Обладнання:* яскравий хустка.

Хід гри: дорослий садить дитину перед собою на стільчик, гладить його по голівці, дивиться в очі, усміхається, ласкаво йому каже: «Петя - хороший, будемо зараз грати. Ось яка гарна хустка, візьми пограй з нею ». Дорослий накриває голову дитини хусточкою і вимовляє: «Сховаємо Петю під хустинкою. Ось так, сховали. Де Петя? Немає Петі! ». Потім дорослий знімає хустинку з голови дитини і вигукує: «Ось Петя!», Одночасно поплескуючи своєю долонею по грудях дитини, ще раз акцентуючи його увагу на самому собі. Цю ж гру можна проводити перед дзеркалом, при цьому дорослий знаходиться поруч або за спиною у дитини. Гру можна повторити кілька разів.

3. Гра «Неслухняні діти» (див. заняття №1)

4. Гра «Разом танцюємо»

Мета: вчити дітей відгукуватися на своє ім'я, наслідувати дії дорослого.

Обладнання: різнокольорові хусточки.

Хід гри: діти сидять півколом на стільцях на невеликій відстані один від одного. Перед ними стоїть дорослий. У нього в руці яскрава хустинку. Витягаючи перед собою руку з хустинкою і повільно помахуючи їм в сторону, дорослий наспівує пісеньку (мелодію російської народної пісні «Бариня»): «Ось як тітка Льоня танцює і хусточкою діткам махає! Весело, весело, дуже навіть весело! "

Потім дорослий по черзі викликає до себе дітей, називаючи його по імені, пропонує «потанцювати» з хустинкою (при цьому перший рядок пісеньки співається інакше вставляється ім'я дитини).

«Ось як Аня, Аня танцює і хусточкою діткам махає! Весело, весело, дуже навіть весело! "

В кінці танцю дорослий обов'язково хвалить кожну дитину. На закінчення гри дорослий всім дітям роздає хусточки і запрошує їх разом танцювати, наспівував пісеньку:

«Ось як дітки наші танцюють і хусточками всі махають! Аня танцює, Маша танцює, Саша танцює, Даша танцює і т.д. (Можна перераховувати імена всіх дітей, що беруть участь в грі).

6. Гра «Хто, хто з м'ячиком сидить?»

Мета: формування уявлень про інших. *Обладнання:* м'ячик.

Хід гри: діти сидять на колінах у мами, ведучий тримає м'яч і промовляючи слова плескає долонями по ньому. На останні слова говорить своє ім'я. Потім м'яч передається іншій дитині з мамою. Дитина вимовляє своє ім'я, а потім ім'я мами.

Психолог: Хто, хто з м'ячиком сидить і на нас весело дивиться?

Дитина: Це я, Микита і мама Олена.

7. Гра «Машина»

Музика / С Волкова, слова Л. Некрасова

Мета: закріплювати позитивні емоції від спілкування з дорослим, вчити малюка звуконаслідування. *Обладнання:* килимок або легка ковдра.

Хід гри: посадити малюка на килимок або легку ковдру. Пограйте з ним в машину. Тягніть килимок спереду так, щоб він ковзав навіпіл.

Наспівуйте пісеньку під час руху.

Машина, машина,

Куди ти йдеш?

Машина, машина,

Кого ти везеш?

Зупиніться і виразно пропойте, нахилиючись до дитини:

Бі-бі-бі, бі-бі-бі (продовжуйте руху напиваючись)

Машина, машина,

Ти нас покатай,

Машина, машина,

Швидше їдь!

Бі-бі-бі, бі-бі-бі!

Машина, машина,

Ти всіх обжени,
 Машина, машина,
 Направо зверни! (Зупиніться і виразно пропойте, нахилиючись до млишу).

Бі-бі-бі, бі-бі-бі!

Машина, машина,

Вези нас додому.

Машина, машина,

Приїхали! Стій! Дорослий «щастить» малюка далі, в кінці гальмує, але так, щоб малюк не впав.

Бі-бі-бі, бі-бі-бі!

Гру можна урізноманітнити таким чином. Малюк може посадити в імпровізовану машину улюблену іграшку і з вашою допомогою і під ваше спів «возити» її.

7. Гра «Лялька крокує, спить і танцює»

Мета: вчити малюків виконувати дії, наслідуючи дорослого, відповідно до характеру музики, спостерігати за діями однолітка.

Обладнання: гумові лялечки за кількістю дітей.

Хід гри: дорослий наспівує фрагмент «Маршу олов'яних солдатиків» П. Чайковського або іншу маршову мелодію і показує малятам, як лялька крокує. Потім наспівує колискову (слова. М. Чарний, муз. М. Красева), похитуючи ляльку. Роблячи паузу, каже: «Лялечка спить, бай-бай. Похитав «Лялечка спить, бай-бай. Похитав лялечку», - знову виконує колискову пісню своїй ляльці. Потім каже: «Лялечка прокинулася і танцює!», - Наспівує веселу танкову мелодію (укр. «Лялечка спить, бай-бай Похитав лялечку.», - Знову виконує колискову, Баюк ляльку Потім каже: «Лялечка прокинулася і танцює», - наспівує веселу танкову мелодію (укр. нар мелодія «Ой, лопнув обруч»), здійснюючи жваві, танцювальні дії з лялькою.

Далі дорослий роздає всім дітям однакових маленьких ляльок. Діти колишуть ляльок, роблять з ними танцювальні і маршові рухи по

наслідуванню дорослому і однолітку. Дорослий допомагає дітям, які зазнають труднощів, стежить, щоб усі вони тримали ляльок правильно (не догори низом) і виконували дії відповідно до характеру музики. На наступних заняттях в грі повинні брати участь двоє дорослих, один з яких супроводжує гру виконанням музичних фрагментів на фортепіано.

8. Ритуал прощання.

Заняття № 5

1. Ритуал вітання.

2. Гра «Хто це?»

Мета: вчити малюка впізнавати себе в дзеркалі, використовувати вказівний жест. *Обладнання:* дзеркало на повний зріст дитини.

Хід гри: дитина стоїть перед дзеркалом. Дорослий вказівним жестом звертає увагу дитини на його і своє зображення в дзеркалі, потім словами спонукає дитину подивитися на себе: «Хто це? Це Петя! А це тітка! Ось тітка!» (Дорослий за допомогою жесту показує на себе). Якщо дитина не показує на себе самостійно, то дорослий бере його руку в свою і допомагає йому виконати завдання спільними діями. Важливо, щоб дитина в цей час дивився на себе в дзеркало. Гра повторюється 2-3 рази. Надалі дорослий спонукає дитину не тільки вказувати на себе жестом, але і вимовляти своє ім'я, говорити «Я».

3. Гра «Передай м'яч»

Мета: вчити взаємодіяти з однолітками, називати ім'я іншої дитини.

Обладнання: великий легкий м'яч.

Хід гри: діти стоять навпроти один одного. Дорослий показує дітям, як потрібно правильно утримувати і передавати м'яч іншій дитині, називаючи його по імені (на, Петя!). гра емоційно підтримується дорослим.

4. Гра «Хто у нас хороший?»

Мета: запам'ятовування імен дітей, створення позитивного емоційного мікроклімату в групі.

Діти йдуть по колу, промовляючи:

Хто у нас хороший?

Хто у нас пригожий?

Женечка хороший

Женечка пригожий!

5. Гра «Потяг»

Мета: вчити дитину відгукуватися на своє ім'я, запам'ятовувати імена однолітків, діяти по показу і словесної інструкції.

Хід гри: проводиться з 2-3 дітьми. Дорослий пояснює дітям, що зараз вони будуть грати в потяг. Головним потягом в грі буде сам дорослий, а вагончиками будуть діти. Він по черзі кличе до себе дітей, емоційно коментуючи те, що відбувається: «Я буду потягом, а ви вагончиками. Петя, йди до мене, ставай за мною, тримай мене за пояс, ось так. Тепер, Ваня, йди сюди, встань за Петром, тримай його за пояс (зроби руки так, як Петя) і т.п.

Після того як всі діти вишикувалися, «поїзд» вирушає в дорогу. Дорослий, імітуючи рух потяга «Чух-чух, у-у!», спонукає дітей повторити їх. У міру засвоєння гри кількість дітей, які беруть у ній участь, може бути збільшено.

6. Гра «Машина» (див. заняття №4)

7. Гра «Сонечка»

Діти розташовуються довільно. Психолог читає вірш і супроводжує його показом рухів, діти повторюють рухи, при бажанні і можливості, і слова.

Психолог:

Ми навколо себе покружлявши. (Діти разом з психологом кружляють)

І в божих корівок перетворилися.

Божі корівки,

Покажіть мені ваші головки,

Носики, ротика,

Ручки-крильця,

Ніжки, животики, (діти разом з психологом показують назви частин тіла)

Божі корівки,

Полетимо на небо. (Діти разом з психологом махають руками, зігнутими в ліктях).

Принесемо всім хліба (діти разом з психологом плескають в долоні), Чорного і білого,

Тільки не горілого. (Діти разом з психологом загрожують пальцем)

8. Ритуал прощання.

Заняття № 6

1. Ритуал вітання.

2. Гра «тупни ніжною»

Мета: формувати емоційний контакт з дорослим, фіксувати увагу дитини на свої органи чуття і частинах тіла, практично виділяти їх функції.

Хід гри: дорослий показує дитині, як треба тупнути ногою, і примовляє потешку:

Катя, Катя маленька,

Катенька молодецька.

Тупни, Катя ніжною,

Топ-топ-топ!

Дорослий просить повторити дію. Якщо дитина не виконує самостійно, використовують спільні дії.

3. Гра «Передай м'яч»

Мета: вчити взаємодіяти з однолітками, називати ім'я іншої дитини.

Обладнання: великий легкий м'яч.

Хід гри: діти стоять навпроти один одного. Дорослий показує дітям, як потрібно правильно утримувати і передавати м'яч іншій дитині, називаючи його по імені (на, Петя!). Гра емоційно підтримується дорослим.

4.Гра «Сонечка»

Діти розташовуються довільно. Психолог читає вірш і супроводжує його показом рухів, діти повторюють рухи, при бажанні і можливості, і слова.

Психолог:

Ми навколо себе покружлявши. (Діти разом з психологом кружляють)
І в божих корівок перетворилися.

Божі корівки,

Покажіть мені ваші головки,

Носики, ротики,

Ручки-крильця,

Ніжки, животики, (діти разом з психологом показують назви частин тіла)

Божі корівки,

Полетимо на небо. (Діти разом з психологом махають руками, зігнутими в ліктях).

Принесемо всім хліба (діти разом з психологом плескають в долоні), Чорного і білого,

Тільки не горілого. (Діти разом з психологом загрожують пальцем)

5.Гра "Хто у нас хороший?" (див. заняття №5)

6. Гра «Подружилися, покружляли, обнялися»

Мета: закріплюючи почуття взаємної довіри, внести елемент новизни в стосунки з дорослим.

Хід гри: присядьте перед малюком навпочіпки і, наспівуючи неквапливу пісеньку в музичному супроводі або без нього, ритмічно, обережно гладьте малюка по голівці, заглядаючи в очі: Купуйте цибуля, зелений лук, Петрушку і морквину! Купуйте нашу дівчинку, пустун і шахрайка! Візьміть малюка на руки й повільно кружляє його в ритмі вальсу: Не потрібен нам зелений лук, Петрушка і морквина, Потрібна нам тільки дівчинка, Шалунья і шахрайка! В кінці міцно обійміть малюка.

7 . Гра «Маленькі ладушки»

Музика З. Левиной, слова Т. Мірадж

Мета: вчити малюків протягувати руки до однолітка.

Хід гри: малюки вільно розташовуються на підлозі. Дорослий співає пісню, виконуючи руху по тексту:

Ладушки, ладушки,
Малі ладушки,
рученьки-крихти Ляскають в долоньки.
Плескає в долоні.

Ось вони ручки! Простягає руки до малюків долонями вгору. Звертаючись до дітей, дорослий запитує: «А де ручки у Саші (Маші)? Саша, покажи ручки! Де ручки? Ось вони! "Дорослий співає пісню під музичний супровід, а діти виконують рухи по показу або спільно з дорослим. Далі малюки виконують вправи, повернувшись один до одного, на останню фразу простягають ручки до однолітка, торкаючись пальчиками. Дорослий хвалить малюків, пропонуючи зазирнути в очі партнера.

8. Ритуал прощання.

Заняття № 7

1. Ритуал вітання.

2. Гра «Бабусин клубочок»

Мета: вчити фіксувати увагу дитини на собі, ідентифікувати себе зі своїм ім'ям. *Обладнання:* клубок ниток.

Хід гри: дорослий садить дитину перед собою на підлогу, показує клубок, дивиться на дитину, усміхається, ласкаво йому каже: «Ось бабусин клубочок, він котиться до Ганнусі. Лови, Ганночка, клубочок! ».

Якщо дитина не може самостійно зловити клубочок, дорослий допомагає йому. Потім дорослий вигукує: «Ось, Ганнуся, зловила клубочок!» І одночасно поплескує своєю долонею по грудях дитини, ще раз акцентуючи увагу на самому собі.

Цю ж гру можна проводити з групою, при цьому дорослий знаходиться навпроти дітей і котить клубок по черзі, називаючи кожну дитину по імені:

«Хто зловив клубочок? Наша Ганна зловила клубочок!» Гру можна повторити кілька разів.

3. Гра «Я - ти»

Мета: закріпити вміння впізнавати себе, однолітка в дзеркалі, вчити розуміти і використовувати займенники "я", «ти», називати своє ім'я та ім'я однолітка. *Обладнання:* дзеркало на повний зріст дитини.

Хід гри: гра проводиться з двома дітьми одночасно. Діти стоять перед дзеркалом. Дорослий, перебуваючи в стороні (його не видно в дзеркалі), спонукає дітей подивитися на себе в дзеркалі: «Хто це в дзеркалі? Це Петя. А це Ваня. Де Петя? Ось Петя. Де Ваня? Ось Ваня! (Спонукаючи дітей показувати на себе жестом). Ось які хлопці гарні варті!» . І після нетривалої паузи: «Хто це?» (спонукаючи дитину вжити займенник «Я» і назвати своє ім'я - «Я Петя.!). «А це хто?» (Дорослий звертається до цієї ж дитини і спонукає його назвати ім'я стоїть поруч однолітка). ! Так, це Ваня. «Скажи, я - Петя, ти - Ваня.».

Важливим моментом тут є використання вказівного жесту, спрямованого спочатку на саму дитину (займенник «я»), потім на однолітка (займенник «ти»). Така ж процедура проводиться і з другою дитиною.

4. Гра "А хто у нас є?"

Мета: запам'ятовування імен дітей, створення позитивного емоційного мікроклімату в групі.

У нашій групі, в нашій групі

Багато маленьких діточок

Багато маленьких діточок

Всі на стільчиках сидять

Підходячи до дитини, педагог погладжує його. А у нас є ... Діти підказують:
Оля!

5.Гра Масаж долоньки.

Долонька - це сонечко

А пальчики – промінчики

Прокидайтеся промінчики

Зігривайтеся рученьки

6. Гра «Веселі іграшки»

Мета: вчити малюка давати брязкальце дорослому, гриміти брязкальцем під спів дорослого і ховати за спину, коли немає музики.

Обладнання: дві брязкальця зі зручною круглою ручкою, кошик або коробка, яскрава косинка.

Хід гри: покладіть брязкальця в кошик і накрийте зверху яскравою косинкою або серветкою. Зверніть увагу малюка на щось нове, заховане під косинкою, запропонуйте подивитися. Коли малюк знайде брязкальця, пограйте з ним. Нехай він дасть вам одну брязкальце. Наспівуйте пісеньку і ритмічно гримить:

Брязкальця, брязкальця, Ось веселі іграшки, Голосно, голосно так гримлять І діточок веселить! Вчіть малюка ховати брязкальце за спину, коли спів закінчується. Говоріть при цьому: «Немає музики! Немає брязкальця!».

7. Гра «Хлоп, хлоп по ладошечке»

Російська народна мелодія «І кумонько, і голубонько»

Мета: вчити дітей ритмічно ляскати по долоньках однолітка під музичний супровід.

Хід гри: малюки вільно розташовуються на підлозі. Дорослий пропонує дітям пограти і кличе до себе найбільш активного малюка. Дитина самостійно або за допомогою іншого дорослого простягає до нього руки. Дорослий наспівує пісеньку і легко плескає по долонях дитини.

Хлоп, хлоп, хлоп,

Хлоп по долоні,

Хлоп так хлоп,

Хлоп так хлоп,

Моя крихітка!

Далі дорослий співає пісеньку з музичним супроводом, один малюк простягає ручки, а інший плескає по долоньках партнера, потім діти міняються ролями.

Заняття № 8

1. Гра «Мамі посміхаємося»

Мета: закріплювати вміння розглядати себе в дзеркалі, емоційно реагувати на своє зображення. *Обладнання:* в умивальній кімнаті.

Хід гри: під час вмивання дитина перед дзеркалом, дорослий каже: «Ой. Лади, лади! Не боїмося води, чисто умиваємося - ось так! Мамі посміхаємося! Посміхнулися все, подивіться на себе в дзеркало, ось так посміхнулися ».

2. Гра "А хто у нас є?"(див. заняття №7)

3. Гра

«Ніжки»

Ти знаєш? Я-то знаю.

Чим я то-па-ю?

А топаю я ніж ... (ками).

В червоненьких чобітках.

Ніс, рот, голова

Вуха, щоки, ніс, очі,

Плечі, плечі, шия, груди

Не забути б що-небудь

Ніжками топ-топ-топ

Ручками хло-хлоп-хлоп.

«Очі»

Я дивлюся на світ очі ... (ма)

З довгими віями

Вічками моргаю

Мир сприймаю.

Це - ти, а це - я.

Ти хороший у мене

Мій подарунок дорогий

І не потрібний мені інший!

На останніх словах, діти обіймаються.

4. Масаж.

Сонечко прокинулося, до щічках доторкнулося

Промінчиками повело і погладив

Сонечко прокинулося, лобика торкнулося

Промінчиками повело і погладив і.т.д

5. Гра «Маленька Полечку»

Музика Є. Тілічєєвой, слова А Шібіцкой

Мета: вчити малюка наслідувати дії дорослого, закріплюючи позитивні емоції від спілкування, формувати найпростіші уявлення про зв'язок музики і руху.

Хід гри: наспівуючи веселу пісеньку з музичним супроводом або без нього, виконуйте прості танцювальні рухи, заражаючи малюка емоціями і активізуючи його наслідувальні здібності. Виконуйте повороти кистями злегка витягнутих вперед і піднятих на рівень очей рук:

Ручки танцюють: Та-та-та, Та-та-та, Та-та-та!

Ось як танцюють: Та-та-та, Та-та-та, Та-та-та!

Ритмічно топайте однією ногою або двома почерзі.

Ніжки танцюють: Та-та-та, Та-та-та, Та-та-та!

Дружньо танцюють: Та-та-та, Та-та-та, Та-та-та!

6. Гра «Ведмедик»

Дитина, яка грає Ведмедика бере м'яку іграшку, лягає в центр кола і закриває очі. Діти водять хоровод навколо нього. Ведмедик, ведмежа, спить у своїй берлозі. Голосно не кричите, Ведмедика не сердиться. Тихо підходите, ласкаво будите. Діти підходять до «ведмежаті» і «будять» його, акуратно, ласкаво доторкаючись до нього.

7. Ритуал прощання

Заняття № 9

1. Ритуал вітання

2. Гра «Ось Я!»

Мета: продовжувати вчити виділяти себе, вживати особисте займенник «Я», наслідувати дії дорослого.

Обладнання: діти сидять на стільцях півколом перед дорослим.

«Зараз я сховаюся. Ось так, - каже він і сідає за спинкою стільця. - Я сховався. А тепер ви сховайтеся, як Я ». Діти повторюють рухи. Потім дорослий виглядає із-за стільця, посміхається, каже: «Ось я», спонукаючи дітей робити те саме. Гра повторюється 2-3 рази.

3. Гра «Веселушки-топотушки»

Діти розташовуються довільно. Психолог читає вірш, супроводжуючи його показом рухів.

Психолог:

Йшли ми всі по полю, по полю, по полю.

Шукали ляльку Олю, Олю, Олю. (Діти крокують)

Знайшли! (Психолог бере ляльку. Діти стрибають і плескають в долоні)

Давайте з нею пострибає, пострибає, пострибає. (Діти стрибають).

І ніжками подригаєм, подригаєм, подригаєм.

Діти лягають на спину, базікають ногами).

І ручками поплескаємо, поплескати, поплескаємо.

(Діти плескають у долоні).

І ніжками потопаємо, потопали, потопаємо

(Діти тупають ногами).

Ура! (Діти стрибають і плескають у долоні).

4. Гра Хто в будиночку живе? "

Мелодія російської пісні «Як у наших у ворот».

Хтось в будиночку живе

Хтось пісеньки співає

Люлі-люлі, живе

Люлі-люлі, співає

Коли діти запам'ятають імена однолітків, гру можна проводити за участю дітей, нарядивши їх у костюми (шапочки), різних звірів. "Будиночок" можна побудувати з стільчиків. В кінці гри, всі діти беруться за руки і просуваються по колу, наспівуючи: Дружно в будиночку живуть Дружно пісеньки співають.

5. Масаж

Розкочування масажних м'ячиків (волоських горіхів) між долонями М'яч, мій крихітко, лежить у моїй долоньці М'яч у долоньці я ката, свої ручки зігриваю.

6. Гра «Гойдалки»

Музика *А. Філіпенко*, слова *Е. Макшанцева*

Мета: формувати почуття музичного ритму, темпу, вносячи в стосунки з дорослим момент гостроти і несподіванки.

Хід гри: встаньте посеред кімнати, широко розставивши ноги. Візьміть малюка пахви, качайте його вперед назад між ваших ніг, наспівуючи пісеньку.

Ой - да, ой - так, гойдалки сіли. Ой - да, ой - так, Пісеньку заспівали. Поступово збільшуйте темп руху. А потім ще раз: Швидко розгойдалися. Всі у нас, всі у нас Весело сміялися. В кінці підніміть малюка над собою так, щоб він міг бачити ваше, усміхнене обличчя.

7. Гра «Парна танець»

Російська народна мелодія «*А я по лузі*»

Мета: формувати у малюків інтерес до парного танцю.

Хід гри: дорослий запрошує найбільш активного малюка потанцювати.

Тримаячись за руки, під спів з музичним супроводом або без нього, вони пересуваються по кімнаті, інші діти спостерігають. Якщо хтось із сидячих малюків проявляє активний інтерес до танцю, то танець триває втрюх: дорослий допомагає малюкам триматися за руки і міняти напрям руху. Танець продовжується до тих пір, поки всі бажаючі діти досить попляшуть.

8. Ритуал прощання

Заняття № 10

1. Ритуал вітання

2. Гра "Танцюють наші дітки!"(див. заняття №2)

3. Гра «Це моє!»

Мета: продовжувати вчити виділяти себе, розуміти і вживати займенник «моє», наслідувати дії дорослого.

Обладнання: одяг дітей.

Хід гри: діти сидять півколом на стільцях на невеликій відстані один від одного. Перед ними сидить дорослий. Осторонь на столі лежать добре знайомі дітям їхні власні речі. Спочатку дорослий бере свою річ, прикладає її до грудей і вимовляє: «Це моя хустинка. Моя». Потім він по черзі бере в руки чиясь річ, показує її дітям, питає: «Це кофта. Червона кофта. Ах, яка гарна кофта! Чия ця кофта? "Господар одягу повинен підійти до дорослого, взяти її і сказати:« Моя кофта »або« Моя »Якщо дитині важко зробити, тоді дорослий сам підходить до нього, прикладає одяг до грудей малюка і говорить:« Це кофта Олі . Оля скажи: моя кофта, моя »Таким чином, дорослий поводить і щодо тих дітей, який на запитання« Чия кофта »вимовляють своє ім'я, а не особисте займенник Важливо навчити дитину показувати на себе жестом!..?

4. Гра «Подружилися, покружляли, обнялися» (див. заняття №6)

5. Зняття напруги - кидання м'ячиків в Корзину.

6. Гра «Разом веселіше»

Музика *Т. Вількорейской*, слова *О. Висоцької*

Мета: розвивати чутливість до зміни темпу руху, закріплюючи позитивні емоції від спілкування з дорослим.

Хід гри: візьміть малюка міцно за кисті рук. Кружляє його, відриваючи від підлоги, поступово, прискорюючи темп руху. Гріє сонечко тепліше, Стало в будинку веселіше. Ми в гурток, ми в кружок Встанемо скоріше. Кружляє малюка, поступово сповільнюючи темп руху: Ми покружляв трошки, Веселіше танцюйте, ніжки, І ось так, і ось так потанцюй ніжки! Із закінченням співу зупиніться, плавно опустивши малюка на підлогу.

7. Гра «Пес Барбос»

Психолог з собакою крокує по групі, розповідає вірш і демонструє руху. Діти йдуть за ним, повторюючи руху.

Психолог:

Я веселий пес Барбос.

У мене холодний ніс.

Дружно разом рушили (діти крокують за психологом)

Стоп. На місці дітки встали (діти зупиняються)

Ніс один одному показали (діти торкаються пальчиком кінчика носа).

Я веселий пес Барбос.

У мене холодний ніс.

Дружно разом рушили. (Діти крокують за психологом)

Стоп. На місці дітки встали (діти і батьки зупиняються)

Рот один одному показали (діти показують рот).

Я веселий пес Барбос.

У мене холодний ніс.

Дружно разом рушили (діти крокують за психологом)

Стоп. На місці дітки встали (діти і батьки зупиняються)

Вушка нам всім показали (діти показують вуха).

Я веселий пес Барбос.

У мене холодний ніс.

Набридло нам крокувати (діти крокують за психологом)

Будемо весело бігти

І один одного наздоганяти, (діти біжать за психологом).

Я веселий пес Барбос.

У мене холодний ніс.

Бігати всі вже втомилися –

Знову разом попрямували (діти крокують за психологом).

Стоп. На місці дітки встали, (діти зупиняються. Гра закінчується).

8. Ритуал прощання

Заняття № 11

1. Ритуал вітання

2. Гра «Чия іграшка?»

Мета: розвивати зорову і слухову увагу дітей, вчити уважно розглядати іграшки, продовжувати вчити використовувати в своїй промові займенника «мій», «моя», вказувати на себе жестом.

Обладнання: різні сюжетні іграшки, по одній на кожную дитину.

Хід гри: дорослий повідомляє дітям, що приніс їм великий кошик з іграшками. Роздає кожному по іграшці і допомагає кожному почати грати з тією іграшкою, яка йому дісталася. Через деякий час дорослий збирає всі іграшки, кладе їх в корзину і, по черзі, виймаючи кожную, запитує: «Чия це іграшка?». Дитина повинна впізнати свою іграшку і сказати: «моя» і взяти її у дорослого. Якщо дитина помиляється у впізнаванні іграшки або не може впевнено сказати, що вона його, то дорослий допомагає дитині пригадати, з якою іграшкою він грав. Діти розбирають іграшки, грають з ними. Дорослий знову попереджає, що скоро збере іграшки, і їх треба буде знову впізнавати, тому необхідно уважно розглянути іграшки і запам'ятати. Гра повторюється.

У міру засвоєння гри дорослий може запитувати у дітей назва іграшки (собака, лялька, машинка, м'яч, кубик і т.п.), ставлячи питання: «Що це? Чий м'яч? », «Що це? Чия лялька? »

3. Гра "Танцюють наші дітки!" (див. заняття №2).

4. Гра «Подружилися, покружляли, обнялися» (див. заняття №6).

5. Зняття напруги - розривання серветок.

6. Гра «Їжачок»

Обирається дитина, яка буде зображувати їжака. Він сідає і обхоплює руками коліна або лягає і згортається клубочком. Діти і вихователь встають навколо нього і співають.

Йшли по лісі не поспішаючи

Раптом побачили їжака

Їжачок, їжачок, ми друзі

Дай погладити нам тебе.

Всі нахилиються і ласкаво торкаються до «їжакові».

7. Гра «Крокуємо разом»

Музика *Р. Шумана «Марі»*

Мета: вчити малюків разом крокувати по кімнаті відповідно ритму і характеру музики.

Хід гри: малюки з дорослим зграйкою крокують по кімнаті під музичний супровід. Якщо є необхідність, можна крокувати, тримаючись за руку дорослого. Потрібно привчати дітей до того, що починати і закінчувати рух можна лише з початком і закінченням музики.

8. Ритуал прощання

Заняття № 12

1. Ритуал вітання

2. Гра «Посміхнися, вклонися»

Мета: вчити дітей пізнавати себе в дзеркалі, показувати на себе і спонукати називати своє ім'я, вчити повторювати дії перед дзеркалом за дорослим.

Обладнання: дзеркало в ріст дитини.

Хід гри: дитина стоїть перед дзеркалом. Дорослий, перебуваючи в стороні (його в дзеркалі не видно), спонукає дитину подивитися на себе в дзеркало: «Хто це? Скажи: «Я. Петя ». Ось так. Петя, вклонися, молодець! А тепер посміхнися. Помахай ручкою. Скажи: «Поки, Петя!». У разі утруднення дій дитиною по інструкції дорослий демонструє їх, а дитина повторює.

3. Вправа Кляксографія з метою реалізації внутрішнього світу дитини.

4. Гра «Потяг» (див. заняття №5)

5. Гра «Пиріжки»

Слова *Н. Кукловська*, музика *А. Філіпенко*

Мета: вчити малюків підспівування, супроводжуючи його діями по тексту. *Обладнання:* пластилін.

Хід гри: емоційно наспівуйте пісеньку, виразно артикулюючи.

Виконуйте рухи, доступні і зрозумілі малюкам, стимулюючи їх до

підспівуванню:

Я печу, печу, печу

Діткам всім по пиріжку.

А для милої матусі

Спечу два пряничка

(склавши долоні «совочком», імітувати ліплення пиріжків)

Їж, їж, матуся,

Смачні два пиріжка.

Я друзів покличу,

Пиріжками пригощу.

Протягнути руки вперед, долонями вгору, як би пригощаючи пиріжками і прянички. Після закінчення пісеньки сказати: «Які смачні вийшли пиріжки і прянички». Запропонувати малюкам зліпити з пластиліну пиріжки і прянички.

6. Гра «Передай м'яч»

Мета: вчити взаємодіяти з однолітками, називати ім'я іншої дитини.

Обладнання: великий легкий м'яч.

Хід гри: діти стоять навпроти один одного. Дорослий показує дітям, як потрібно правильно утримувати і передавати м'яч іншій дитині, називаючи його по імені (на, Петя!). Гра емоційно підтримується дорослим.

7. Гра «Долоньки»

Вихователь пропонує витягнути долоньки вперед. Наспівуючи пісеньку, педагог ходить уздовж дітей, ляскаючи долонькою по долоньках дітей Дай, поплескаю долонею По твоїй долоні

Підставляй їх скоріше

Шльоп, та шльоп, веселіше!

Діти розбиваються по парах і гладять долоньки по черзі один одному Дай долоньку, моя крихітка

Я погладжу по долоньці

Гладити ми намагаємося

Разом виходить!

8. Ритуал прощання

Заняття № 13

1. Ритуал вітання

2. Гра «Дзвіночки»

Російська народна мелодія «Травушка - муравушка»

Мета: вчити малюків ритмічно діяти дзвіночком під музику.
Обладнання: дзвіночки, прикрашені яскравими бантиками, за кількістю дітей, красива коробка або кошик з кришкою.

Хід гри: дорослий показує дітям гарну коробочку і каже, що це зайчик приніс діткам подарунок. Малюки відкривають коробочку і знаходять там, дзвіночки, прикрашені красивими бантиками. Кожна дитина сам або за допомогою дорослого бере собі дзвіночок. Дорослий виконує музику на фортепіано, малюки дзвенять дзвіночками за допомогою іншого дорослого або самостійно. Необхідно стежити за тим, щоб діти правильно тримали дзвіночок (за бантик).

3. Гра «Доженемо зайчика»

Музика Є. Тілічєєвой, слова Ю. Островського

Мета: вчити малюків грати разом з однолітками, наздоганяти зайчика, не штовхаючись і лише коли закінчиться пісенька, чекати своєї черги.
Обладнання: плюшевий зайчик на гумці.

Хід гри: малюки вільно розташовуються на підлозі. Дорослий тримає на гумці плюшевого зайчика і, показуючи дітям, як він уміє спритно стрибати, співає пісню:

Зайка до діток підбіг, Біля діток стрибати став: стриб - скок, стриб - скок,
Наздожени мене, дружок! Зайчик скаче перед дітьми. Із закінченням пісні,
дорослий відкидає зайчика в сторону і вигукує:

«Ай, втік зайка!» Малюки з допомогою дорослих або самостійно починають активно рухатися в сторону зайчика. Дорослий дає дітям

можливість погладити зайчика, потримати його, потім ховає за спину і пропонує дітям покликати його. Малюки повторюють за дорослими: «Зай, зай, зай!» Зайка з'являється і знову скаче. Гра повторюється стільки раз, скільки у малюків зберігається інтерес до неї.

4. Гра «Тихо - голосно»

Музика *Є. Тишчєєвой*, слова *Ю. Островського*, движ. *Н. Ветлугиной*

Мета: вчити малюків виконувати дії відповідно динаміці музики, закріплюючи позитивні емоції від спілкування з однолітками.
Хід гри: діти сидять на стільчиках і виконують рухи по тексту пісні відповідно динаміці:

У ребяток ручки ляскають,

Тихо-тихо ручки ляскають, (тихо плескають в долоні)

Голосніше ляскають, самі ляскають,

Ну і плескають, ось так ляскають! (Голосно плескають в долоні)

У ребяток ніжки тупають,

Тихо-тихо ніжки тупають, (тихо притупують ногами)

Голосніше тупають, самі тупають

Ну і тупають, от як тупають!

(Голосно тупотять ногами). Надалі діти виконують рухи без підказки, орієнтуючись на динаміку музики.

5. Гра «Граємо з ялинковим дощем»

Музика *Г. Свиридова* «Вальс»

Мета: вчити малюків виконувати рухи по наслідуванню дорослому відповідно до характеру музики, створюючи позитивний емоційний надбудову від загальної гри з однолітками.

Обладнання: салюти, виготовлені з кольорового ялинкового дощу, по кількості дітей.

Хід гри: діти грають під аудіо запис разом з дорослими, тримаючи в кожній руці по салюту з дощичку. Рухи виконуються по наслідуванню. Педагог може імпровізувати по ходу гри, але рухи повинні бути знайомі і доступні

дітям. Краще всього якщо це буде біг врозтіч і легкі напівприсідання з одночасними помахами руками.

6. Гра «Сховай м'ячик в долоньку»

Російська народна мелодія *«І кумонько, і голубонько»*

Мета: вчити малюків стискати і розтискати м'ячик в долоньці ритмічно під музику.

Обладнання: м'ячики з кольорового поролону за кількістю дітей.

Хід гри: дорослий висипає на середину кімнати м'ячики з кольорового поролону (губки для миття дитини) за кількістю дітей і пропонує дітям пограти. Без музичного супроводу по команді педагога, діти стискають м'ячик так, щоб він зник у кулачку. Далі вправа виконується під музичний супровід. Діти стискають і розтискають м'ячик спочатку однією рукою, потім іншою (м'ячик ховається в долоньку). Надалі діти стискають і розтискають м'ячики двома руками одночасно

7. Гра «Лагідний ланцюжок»

Діти сидять один за одним. Вихователь говорить на вухо останній дитині команду. Наприклад, погладь по голові попереду сидячого. Малюк виконує зазначені дії. Сидячий перед ним дитина теж починає гладити того, хто сидить перед ним.

Діти вишиковуються в ланцюжок. Одна дитина обходить ланцюжок за спинами дітей, торкаючись будь-яких місць на спині, плечах. Потім стає в кінець ланцюжка. Тактильний торкання проводиться в довільному порядку. Діти повинні спокійно реагувати, не озираючись і не уникати торкань.

8. Ритуал прощання

Заняття № 14

1. Ритуал вітання

2. Гра «Подружилися»

Російська народна мелодія *«На горі ми пиво варили»*

Мета: вчити малюків виконувати рухи відповідно до частин музичного твору, з любов'ю ставиться до однолітків.

Хід гри: дорослий пропонує дітям взяти партнера за руку, встати на середину кімнати і показати, як вони дружать, люблять один одного, жаліють.

Такти 1-8: Діти гладять один одного по голівці.

Такти 9-17: Беруться за руки і не поспішаючи кружляють, по закінченні музики обіймаються.

Необхідно стежити за тим, щоб діти обережно гладили один одного, не доставляючи неприємних відчуттів, не смикали за волосся, не плескали партнера по голові.

3. Гра «Долоньки»

Російська народна мелодія, слова *Н. Блуменфел'д*

Мета: вчити малюків підспівувати, виконуючи дії відповідно тексту пісні, наслідуючи однолітку.

Хід гри: діти вільно розташовуються на підлозі. Дорослий співає пісеньку з супроводом, виконуючи рухи по тексту і спонукаючи дітей до активних дій і підспівування. Інший дорослий допомагає малоактивним дітям, використовуючи метод спільної дії.

Ладушки, долоньки, дзвінки хлопошкі, плескали в долоні, відпочинемо трішки, (плескати в долоні)

Да! Так! Так! (Ритмічно погладжувати коліночки)

Кашку варили, ложечкою заважали,

Лялечку годували, кішечці давали (водити пальцем по долоні, як би помішуючи кашу)

Да! Так! Так! (Підспівувати, ритмічно погладжуючи коліночки) Кулачки склали, кулачками били: Тук, тук, тук-лою, тук, тук, тук-лою! (Стукати кулачком лівої руки по кулачку правої і навпаки)

Да! Так! Так! (Підспівувати, ритмічно погладжуючи коліночки)

Ладушки втомилися, діток бавили.

Ля, ля, ля, ля, ля, ля! Ля, ля, ля, ля, ля, ля! (Обертати кистями рук, піднятими над головою)

Так! Так! Так! (Підспівувати, ритмічно погладжуючи коліночки)
Ладушки втомилися, цілий день грали.

Баю, баю, баю! Баю, баю, баю! (Скласти долоні і підкласти під щоку) Да!
Так! Так! (Підспівувати, ритмічно погладжуючи коліночки)

4. Гра «Веселі ложки»

Музика П. Чайковського «Камаринська»

Мета: вчити малюків починати і закінчувати гру всім одночасно і разом з музикою, розвивати почуття музичного ритму. *Обладнання:* дві кішечки бі-ба-бо, дерев'яні ложки по кількості малюків, ширма.

Хід гри: на ширмі з'являються дві кішки - бі-ба-бо, кожна тримає в лапках по дерев'яній ложці і кажуть:

Ми, сіренькі кішки,
Зіграємо вам на ложках.

Кішки «виконують» акомпанемент до «Камаринської», діти плещуть у долоні. Далі кішки роздають дітям дерев'яні ложки (кожен підходить до ширми і отримує ложки). Дітям пояснюють, як треба тримати ложки і грати. Малюки виконують ритмічний акомпанемент до «Камаринської», кішки танцюють.

5. Гра «Брязкальця»

Українська народна мелодія «Стуколка» в обр. Н. Метлова, руху Н. Метлова

Мета: вчити дітей виконувати рухи танцю, орієнтуючись на музичний супровід, наслідуючи однолітку.

Обладнання: брязкальця з круглою ручкою по кількості дітей.

Хід гри: дорослий показує малюкам брязкальце, гримить їй під музику. Після показу, дорослий висипає з кошика на середину кімнати брязкальця. Діти беруть брязкальця і виконують танець. Такти 1-8 Біжать врозтіч, брязкаючи брязкальцем. Такти 9-16. Зупиняються і вдаряють брязкальцем по долоні лівої руки.

Танець повторюється кілька разів, але на другу частину мелодії змінюються рухи (стукають брязкальцем по коліну, стукають об підлогу ручкою брязкальця, присівши навпочіпки). Рухи виконуються по показу або спільно з дорослим, далі діти можуть самостійно виконувати рухи, орієнтуючись на музику.

6. Гра «Спи, мій ведмедик»

Музика Є. Тілічєєвой, слова Ю. Островського

Мета: вчити малюків підспівувати, виконуючи дії самостійно і спільно з дорослим.

Обладнання: великий плюшевий ведмедик.

Хід гри: дорослий показує дітям великого плюшевого ведмедика і каже, що потрібно його укласти спати, тому що він дуже багато грав і втомився.

Один із дорослих виконує пісню з музичним супроводом так, щоб діти розуміли її зміст, а інший дорослий похитує ведмедика, сидячи навпроти дітей. При повторному виконанні всі діти одночасно похитують ведмедика, підспівуючи приспів (малюки сидять на підлозі, ведмідь лежить поперек у них на колінцях). Дорослий при необхідності допомагає качати ведмедя, розташовуючись ззаду малюків.

Спати не хоче бурий ведмедик,

Уж такий він Шалунішка.

Я топтижку покачати,

Баю, баю, баю, баю.

7. Гра Російська народна мелодія «Як у наших у ворот»

Мета: вчити малюків збирати і нанизувати кільця на паличку, діючи поруч з однолітками.

Обладнання: колечка серсо, пластмасова або дерев'яна паличка.

Хід гри: дорослий наспівує пісню і крутить кольорові кільця-серсо, нанизані на паличку:

Ти, колечко, покружлявши,

Нашим діткам покажись!

Так, так і ось так,
Не зловити тебе ніяк!

Із закінченням співу, розкидає колечка. Малюки збирають каблучки і нанизують їх на паличку. Гра повторюється стільки разів, поки у малюків зберігається до неї інтерес. Дорослий стежить за тим, щоб малюки не штовхалися, не відбирали колечка в однолітків, брали по одному колечку, а не все відразу.

8. Ритуал прощання

ВИСНОВКИ

Проведене нами теоретичне та експериментальне дослідження дало змогу зробити такі висновки:

Основні аспекти адаптації у вітчизняній психології досліджували Г.М. Андрєєва, Ф.Б. Березин, А.А. Бодалєв, Л.И. Божович, М.И. Лісіна та ін., в зарубіжній А. Адлер, Э. Берн, м. Гартман, Л. Філіпс.

Свою дослідницьку роботу ми вирішили присвятити особливостям адаптації дітей молодшого дошкільного віку до умов дошкільно-навчального закладу, а саме визначити, чи впливає психокорекцій робота на рівень адаптованості дітей 3-4 р.ж.

Проаналізувавши безліч підходів до визначення адаптації як такої можна узагальнити та зробити висновок, що адаптація це - пристосування організму до нових обставин, а для дитини дитячий сад, безсумнівно, є новим, ще невідомим простором, з новим оточенням і новими відносинами. За своїми результатами адаптація буває різною: позитивною, негативною.

Вченими (Р. Калініна, Л. Семенова, Г. Яковлева) було виділено три фази адаптаційного процесу: 1) *гостра фаза*, яка супроводжується різноманітними коливаннями в соматичному стані і психічному статусі, що призводить до зниження ваги, частим респіраторним захворюванням, порушення сну, зниження апетиту, регресу в мовному розвитку (триває в середньому один місяць); 2) *підгостра фаза* характеризується адекватним поведінкою дитини, тобто все зрушення зменшуються і реєструються лише за окремими параметрами на тлі уповільненого темпу розвитку, особливо психічного, в порівнянні з середніми віковими нормами (триває 3-5 місяців); 3) *фаза компенсації* характеризується прискоренням темпу розвитку, в результаті діти до кінця навчального року долають зазначену вище затримку темпів розвитку.

Виділяються два основних критерії успішної адаптації: внутрішній комфорт (емоційна задоволеність); зовнішня адекватність поведінки (здатність легко і точно виконувати вимоги середовища).

При плануванні дослідження нами було висунуто припущення про те, що комплексна корекційно - розвиваюча робота має позитивний вплив на рівень адаптації дітей до умов ДНЗ.

Аналіз результатів емпіричного дослідження за анкетною для батьків: «Чи готова Ваша дитина до вступу в дитячий сад?» Л. Стреж, та за анкетною для вихователів: «Вивчення рівня адаптації за характером поведінки» виявило, що між першочерговим і контрольним дослідженням за двома анкетами існує високий прямий кореляційний зв'язок ($r_1=0,764206$), ($r_2=0,826035$) (рис. 2.3.3, рис. 2.3.4) і це свідчить про те, що корекційно-розвиваюча програма дійсно ефективна, та сприятливо впливає на підвищення рівня адаптованості дітей молодшого дошкільного віку до умов ДНЗ.

Результати повторного анкетування, наприклад, вихователів виявило, що в експериментальній групі рівень адаптації та емоційний стан дітей на багато покращився, високий рівень адаптації у 53,1% дітей; з середнім рівнем – 46,9% та з низьким рівнем – 0%, в той час як в контрольній групі з високим рівнем – 36,4%; з середнім – 57,6% та з низьким рівнем – 6,1% дітей.

Таким чином, дослідження показало, що корекційна робота дозволяє людям впоратися з багатьма психологічними проблемами. У тому числі і зі стресами. Оскільки дитина молодшого дошкільного віку обмежений у способах позбавлення від стресу, пов'язаного з періодом адаптації, на допомогу йому може прийти тільки гра. Займаючись ігровою діяльністю, малюк відволікається від своїх переживань, пов'язаних з відсутністю мами, вчиться орієнтуватися в новій для себе ситуації спілкування з дітьми.

Ігрова діяльність є одним з найулюбленіших занять дітей. У дитини виникає цілком природне бажання передати в грі свої враження від побаченого і прочитаного. За допомогою гри малюк може подолати свій страх перед незнайомим місцем, людьми, внаслідок чого процес адаптації пройде легше.

Гіпотеза нашого дослідження підтвердилася. Проведена діагностика виявила, що адаптація дошкільників пройшла більш успішною в експериментальній групі, де була проведена попередня робота з батьками, а з дітьми корекційна – розвиваюча робота. Таким чином, можна зробити висновок, що психологічний супровід є засобом успішної адаптації дітей дошкільного віку до ДНЗ, а це - необхідна умова повноцінного розвитку дитини.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ільїн Є.П. Психологія: Емоції та почуття: навч. посіб. Київ: Сфера, 2005. 128 с.
2. Альошина Н.В. Ознайомлення дошкільнят з тим, що оточує і соціальною дійсністю: навч. посіб. Миколаїв: Перспектива, 2003.
3. Андрєєва, Г.М. Соціальна психологія: навч. посіб. Суми: Аспект Прес, 1997.
4. Артемова Л. Вчися, граючись. Навколишній світ у дидактичних іграх дошкільнят: кн. для вихователів дит. садків та батьків. Київ: Томіріс, 2012. 112 с.
5. Захарова Н. М. Адаптація дітей до дитячого садка. Дошкільнє виховання. 2006. № 4. С. 49-53.
6. Гріднєва О. М. Ігрові технології як засіб формування соціальної компетентності старших дошкільників. № 5 (57). URL: [http:// refs.in.ua/igrovi-tehnologiyi-yak-zasib-formuvannyasocialenoyi-kompetent.html](http://refs.in.ua/igrovi-tehnologiyi-yak-zasib-formuvannyasocialenoyi-kompetent.html)
7. Кремінь В. П., Квас О. В., Невмержицька О. В. Історія виховання : навч.-метод. посіб.: Редакційно-видавничий відділ Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка, 2013. Т. 2 : від ХІХ ст. до наших днів. 2013. 196 с.
8. Белкіна, В.Н. Дошкільник: навчання і розвиток. Вихователям і батькам. Київ: Академія, 2001.
9. Кравченко Т.В. Соціалізація особистості дошкільника і соціальне середовище. Теоретико-методологічні проблеми дітей та учнівської молоді: зб. наук. пр. Київ, 2006. № 9. Кн. 2. С. 23–29.
10. Загарницька І. І. Феномен дитинства: філософсько-соціологічний аналіз: монографія. Київ: Видавництво Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова, 2011. 320 с.
11. Кулачківська С., Подолян Л. Сучасні психологічні вимоги до дитячого садка. Дошкільнє виховання. 2000. № 1. С. 18–19.

12. Щелованова Н.М., К.Н. Аксаріна. Виховання дітей раннього віку в дитячих установах. Дніпро, 1955.
13. Лямінов Г.М. Виховання та розвиток дітей раннього віку. Харків: Просвітництво, 1981. 224 с.
14. Соціалізація дітей молодшого шкільного віку. URL: <http://ru.osvita.ua/vnz/reports/pedagog/14278> (дата звернення 11.05.2024)
15. Виготський, Л. С. Обрані психологічні дослідження. Луганськ, 1956.
16. Муромець В. Г. Формування готовності майбутнього педагога до взаємодії з обдарованими дітьми засобами естетотерапії. Вісник Чернігівського національного педагогічного університету, 2015. № 125. С. 201–203.
17. Гіппенрейтер Ю. Б. Введення у загальну психологію. Курс лекцій. Львів, 2000. 336 с.
18. Давидова О. І., Майєр А. А. Адаптаційні групи в ДНЗ: Методичний посібник. Київ: Сфера, 2005. 25 с.
19. Кузьменко В. Адаптація. Дошкільне виховання. 1995. № 8. С. 11-13
20. Нічипорюк О.О., Посівін Г.Д. Діагностика у дитсадку: навч. посіб. / за ред. Посівін Г.Д. Харьков: Фенікс, 2004. 275 с.
21. Курінна С. М. Особливості соціалізації дітей шести-семи років в різних умовах життєдіяльності. Словя'нськ, 2004. 240 с.
22. Мороз О. І. Формування міжособистісних взаємин дітей на етапі переходу від старшого дошкільного до молодшого шкільного віку (в умовах навчально-виховного комплексу «школа-дитячий садок»): авторефер. дис. ... канд. психол. наук : 19.00.07. Київ, 2011. 20 с
23. Печенко І.П. Соціалізація особистості у дошкільному дитинстві у просторі дитячої субкультури: зб. наук. пр. ПДУ ім. Н.В. Короленка. Полтава, 2005. № 6 (45). С. 81-82.

24. Березин, Ф.Б. Психічна та психофізіологічна адаптація людини. Луцьк: Наука, 1988. 260 с.
25. Давидова В. В., Зінченко В. П., Запорожець А.В. Педагогіка, 1986. Т. 2. С. 296.
26. Зубова Г., Арнаутова О. Психолого–педагогічна допомога батькам у підготовці малюка до відвідування дитячого садка. Дошкільне виховання. 2004. № 7. С.66 - 77.
27. Кирюхіна, Н. В. Організація та зміст роботи з адаптації дітей у ДНЗ: практ. посібник. Київ: Айріс-прес, 2006. 112 с.
28. Костіна В. Нові підходи до адаптації дітей раннього віку. Дошкільне виховання. 2006. № 1. С.34 - 37.
29. Козлова З. А., Кулікова Т. А. Дошкільна педагогіка. Полтава: Академія, 2000.
30. Скрипник Н. І. Психолого-педагогічні засади виховання гуманних взаєностосунків у дітей старшого дошкільного віку: монографія. Умань: Візаві, 2012. 153 с
31. Кузнєцова Л. В., Переслені Л. І., Сонцева І. О. Основи спеціальної психології: Навчань. посібник для студ. середовищ. пед. навчань. закладів. Суми: Академія, 2002. 480 с.
32. Терлецька Л. Психологія розвитку духовності засобами. Київ: Главник, 2008. 144 с
33. Мельнікова Н., Адаптація малюків до дитячого саду, дошкільна освіта. 2002. № 5(77).
34. Ляміна, Г. М. У групу поступила нова дитина. "Виховання і розвиток дітей раннього віку": Посібник для вихователів садів. Житомир: Просвіта, 1981.
35. Макшанцева Л.В. До проблем адаптації дітей трирічного віку до умов ДНЗ: Психологія. №1, 2003. 8 с.
36. Мельнікова Н., Адаптація малюків до дитячого саду. Дошкільна освіта. 2002. № 5(77).

37. Милославова, І.А. Соціальна адаптація: аналіз поняття. Суми, 1975. с. 143.
38. Моніна Г. Б., Лютова Е. К. Проблеми маленької дитини. Харків: Речь, 2002. 238 с.
39. Морозова Є. Група короткочасного перебування: мій перший досвід співпраці з батьками. Дошкільне виховання. 2002. № 11. с.10 – 14.
40. Немов Р. С. Психологія. Івано-Франківськ, 2007. Кн. 2: Психологія освіти. 608 с.
41. Кононко О. Л. Соціально-емоційний розвиток особистості: навч. посіб. Київ: Освіта, 1998. 256 с.
42. Гуровська Т. Вперше до дитсадка. 2008. № 11-12. С. 8-10.
43. Загарницька І. І. Феномен дитинства: філософсько-соціологічний аналіз : монографія. Київ: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2011. 320 с
44. Павлова Л. Н., Волосова Є. Б., Пілюгіна Є. Г. Раннє дитинство: пізнавальний розвиток. Київ: Мозаїка Синтез, 2004. 415 с.
45. Павлов, І. П. Повне зібрання творів. Т. 3, кн.2. Донецьк, 1991.
46. Давидова В. В. Психологічний словник. Одеса, 1983.
47. Романенко П. Д. Психолог у дитячому садку. Київ, 1995.
48. Рогальська І. П. Соціалізація особистості у дошкільному дитинстві: сутність, специфіка, супровід : монографія. Київ : Міленіум, 2008. 400 с.
49. Печенко І. П. Педагогіка і психологія. Окремі концептуальні засади соціалізації особистості в дошкільному дитинстві. 2006. № 3 (52). С. 19–29.
50. Переслені Л. І. Сонцева Л. В., Соціальна психологія спілкування: навч. посіб. Мелітополь: Академія, 2002. 480 с.
51. Піжянова Л. Як допомогти дитині в період адаптації. Дошкільне виховання. 2003. № 2. С. 5-7
52. Реан А. А., Кудашев, А. Р., Баранов, А. А. Психологія адаптації особистості. Київ: Медична преса, 2002. 352 с.

53. Роньжина О. С. Заняття психолога з дітьми 2-4 роки в період адаптації до ДНЗ «Книголюб», 2006. С.71
54. Степанов О. М. Психологічна енциклопедія. Київ: Академія, 2006. 424 с.
55. Реан А. А. До проблеми соціальної адаптації особистості Вісник: Серія економіки, філософії, психології, права. 1995. № 3. с. 75.
56. Сарджвеладзе Н.І. Особистість та її взаємодія із соціальним середовищем. Тбілісі, 1989. 150 с.
57. Севостьянова Є. О. Дружна сімейка. Київ: Сфера, 2006. 235 с.
58. Смирнова Є. О. Особливості спілкування з дошкільнятами. Полтава: Видавничий центр «Академія», 2000. 160 с.
59. Смирнова Є. О. Діагностика психічного розвитку дітей від народження до 3 років. Київ: Дитинство прес, 2005.
60. Суятинова К.Є. Соціалізація дітей старшого дошкільного віку в сім'ях розлучених батьків: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.05. Умань, 2016. 294 с.
61. Тонкова-Ямпільська С.Т., Шмідт-Кольмер Е., Атанасова Б.М. Соціальна адаптація дітей у дошкільних установах. Київ, 1980.
62. Стреж Л. діагностика адаптації дітей до умов дошкільного закладу: Психолог довкілля. №9 (26). 2011. С.4-9.
63. Стреж Л. діагностика адаптації дітей до умов дошкільного закладу: Психолог довкілля. №9(26), вересень 2011. С.4-9.
64. Кононко О. Л. Запорука особистісного зростання дошкільника: навч. посіб. Київ, 1999. № 10.
65. Лисенко Н. Педагогіка українського дошкілля: навч.-метод. посіб. Івано-Франківськ, 2001. 134 с.
66. Рогальська І. П. Соціалізація особистості у дошкільному дитинстві: сутність, специфіка, супровід: монографія. Київ: Міленіум, 2008. 400 с.
67. Шіпіціна Л. М., Хілько А. А., Галлямова Ю. С. Комплексний супровід дітей дошкільного віку. Київ: Мова, 2005. 182 с.

68. Білан О. І. Виховання культури поведінки у дітей дошкільного віку: навч. посіб. Львів, 1996.
69. Соціальна педагогіка: підручник / А. Й. Капської та ін. Київ: Центр навчальної літератури, 2003. 256 с.
70. Ельконін Д. Б. Психічне розвиток у дитячих віках: навч. посіб. Київ, 1997. 416 с.
71. Анисимова Є. О. Психокорекційна робота практичного психолога у закладі дошкільної освіти. Київ, 2021.

ДОДАТКИ

Додаток А

Анкета для батьків:

«Чи готова Ваша дитина до вступу в дитячий садок?»

1. Який настрій переважає у дитини останнім часом у домашніх умовах?

Бадьорий, врівноважений - 3 бали

Нестійкий - 2 бали

Пригнічений - 1 бал

2. Як Ваша дитина засипає?

Швидко, спокійно (до 10 хв) - 3 бали

Довго не засипає - 2 бали

Неспокійно - 1 бали

3. Чи використовуєте Ви додатковий вплив при засинанні дитини (заколювання, колискові та ін.)?

Так - 1 бал

Ні - 3 бали

4. Яка тривалість денного сну дитини?

2 г - 3 бали

1 г - 1 бал

5. Який апетит у Вашої дитини?

Гарний - 3 бали

Нестійкий - 2 бали

Поганий – 1 бал

6. Як відноситься Ваша дитина до висаджування на горщик?

Позитивно - 3 бали

Негативно - 1 бал

7. Чи проситься Ваша дитина на горщик?

Так - 3 бали

Ні, але буває сухий - 2 бали

Ні і ходить мокрий - 1 бал

8. Чи є у Вашої дитини негативні звички?

Смокче пустушку або смокче палець, розгойдується, (або інше) - 1 бал

Ні - 3 бали

9. Чи цікавиться дитина іграшками, предметами вдома та в новій обстановці?

Так - 3 бали

Іноді - 2 бали

Ні - 1 бал

10. Чи виявляє дитина інтерес до дій дорослих?

Так - 3 бали

Іноді - 2 бали

Ні - 1 бал

11. Як Ваша дитина грає?

Вміє грати самостійно - 3 бали

Не завжди грає самостійно - 2 бали

Не грає самостійно - 1 бал

12. Як взаємодіє з дорослими?

Легко йде на контакт - 3 бали

Виборчо - 2 бали

Важко - 1 бал

13. Які взаємодіє з дітьми?

Легко йде на контакт - 3 бали

Виборчо - 2 бали

Важко - 1 бал

14. Як відноситься до занять: уважний, посидливий, активний?

Так - 3 бали

Не завжди - 2 бали

Ні - 1 бал

15. Чи є у дитини впевненість у собі?

Є - 3 бали

Не завжди - 2 бали

Ні - 1 бал

16. Чи має дитина досвід розлуки з близькими?

Переніс розлуку легко - 3 бали

Важко переніс - 1 бал

17. Чи є у дитини афективна прихильність до будь-кого з дорослих?

Є - 1 балл

Ні - 3 балла

Додаток Б

АНКЕТА ДЛЯ ВИХОВАТЕЛІВ

«ВИВЧЕННЯ РІВНЯ АДАПТАЦІЇ ЗА ХАРАКТЕРОМ ПОВЕДІНКИ»

1. П.І.Б. –
 2. Дата народження –
 3. Дата вступу до д/з. -
1. Як дитина реагує на розлуку з матусею:
- А) ніяк, емоцій не виявляє;
 - Б) плаче у першу хвилину розлуки;
 - В) плаче на протязі всього дня.
2. Емоційний стан дитини протягом дня:
- А) спокійний, врівноважений;
 - Б) неврівноважений (плаче якщо поруч нема дорослих);
 - В) міняється на стале.
3. Під час прийому їжі дитина:
- А) їсть з апетитом без допомоги дорослого;
 - Б) не хоче їсти самостійно;
 - В) відмовляється приймати будь-яку їжу.
4. Особливості сна малюка:
- А) засинає швидко, сон кріпкий, тривалий;
 - Б) процес засинання великий, сон глибокий;
 - В) засинає важко, сон неглибокий.
5. В іграх дитина:
- А) активна, життєрадісна;
 - Б) позитивно реагує тільки на ігри з дорослими;

В) малоактивна, іноді агресивна, грає на одинці.

6. На заняттях дитина:

А) із задоволенням виконує усі завдання;

Б) є активним спостерігачем;

В) вяла, не приймає ніякі завдання.

7. Мова дитини:

А) ініціативна (сама запитує, звертається до дорослого, дітей);

Б) відповідна (відповідає на запитання дітей, дорослих);

В) відсутня або пов'язана з пригадуванням близьких.

8. Чи має пагубні звички:

А) ні;

Б) смочче палець або соску;

В) інші звички.

9. При зустрічі з батьками:

А) збудлива, ділиться спогадами;

Б) інертна;

В) починає плакати, інші негативні проявлення.

Додаток Г

РЕКОМЕНДАЦІЇ БАТЬКАМ

по адаптації дітей до дитячого саду

Під час вступу до ДНЗ дитина потрапляє в нове соціальне середовище зі своїми правилами, нормами і вимогами. В нових умовах доводиться адаптуватися не лише на соціальному, психологічному, але і на фізіологічному рівні. Дитина відразу не справляється з таким навантаженням і починає випробовувати адаптаційний стрес, адже адаптивні можливості дітей вельми обмежені.

Для успішної адаптації дитини до дошкільної установи, необхідно, в першу чергу, створити у нього позитивну установку на дитячий сад. Тут допоможуть будь-які прийоми:

1. Ні для кого не секрет, що невідомість породжує страх. Для того, щоб даної проблеми не виникало у Вашої дитини, необхідно в подробицях розповісти йому про дитячий садок, чесно відповідаючи на всі його питання. Розповідь повинна містити як позитивні, так і негативні моменти (наприклад, розповісти малечі про те, що дітей в групі буде багато, і тому увага приділятиметься не лише йому одному, або про те, що в дитячому садку доведеться спати вдень і т.д.);

2. Обов'язково потрібно грати з дитиною в дитячий садок. Чудово, якщо з вами «гратимуть» улюблені іграшки. В процесі гри прагнути емоційно захопити дитину, закріплюючи тим самим позитивний образ про дитячий садок.

3. Дуже корисним буде похвалитися перед родичами, знайомими і їх дітьми про те, що дитя скоро піде в дитячий сад. Робіть це у присутності Вашої дитини, спонукаючи його до таких же дій.

4. Частіше гуляйте біля Вашого майбутнього дитячого садку. Дитя повинне саме переконатися, що тут спокійно і безпечно. До того ж він вже почне звикатися.

Наступним, не менш важливим критерієм успішної адаптації є – формування у дитини відчуття впевненості в тому, що оточує.

1. Познайомтеся з вихователями і нянькою. Обов'язково розкажіть їм про індивідуальні особливості дитини і про особливості його фізичного розвитку. Ці відомості дуже допоможуть вихователям в підборі індивідуального підходу до Вашої дитини.

2. Навчайте дитину об'єктивно виражати свої відчуття і бажання. Тут потрібно робити акцент на те, що в групу ходить багато дітей і кожен зі своїми відчуттями і бажаннями. Пояснюючи норми і вимоги суспільства, Ви сприяєте успішнішому процесу соціалізації дитини.

3. Особистим прикладом вчіть дитину спілкуватися, знайомиться з іншими дітьми. Не нехтуйте такими простими фразами, як: «Якщо хочеш пограти з дівчинкою, підійди і скажи: «як тебе звать?»».

4. Дуже добре, якщо у дитини є улюблена іграшка або річ. У дитячому садку вона, як шматочок домашнього тепла, «зігріватиме» і заспокоюватиме малечу. Навіть якщо дитя захоче узяти з собою якусь «незрозумілу» річ (ганчірочку, паличку або, наприклад камінчик) не відмовляйте йому в цьому.

БАЖАЄМО УСПІХІВ!!!

Додаток Д

Результати діагностування за анкетною «Вивчення рівня адаптації за характером поведінки», дітей 3-4 р.ж.
Експериментальна група - №6

Таблиця Д.1

№п/п	Прізвище, ім'я дитини	На початку дослідження		В кінці дослідження	
		Рівень адаптованості	кількість балів	Рівень адаптованості	кількість балів
1	Олена	Середній	15	Низький	9
2	Софія	Середній	10	Середній	10
3	Вікторія	Високий	24	Середній	16
4	Данило	Середній	18	Низький	11
5	Катерина	Низький	9	Низький	9
6	Давід	Середній	19	Середній	19
7	Софія	Високий	22	Середній	19
8	Стас	Середній	18	Середній	12
9	Ліза	Середній	12	Середній	11
10	Юлія	Високий	25	Високий	20
11	Рома	Високий	22	Середній	18
12	Артем	Середній	11	Середній	10
13	Анастасія	Середній	13	Середній	13
14	Сніжана	Високий	20	Середній	12
15	Вікторія	Середній	15	Середній	9
16	Анастасія	Середній	15	Середній	14
17	Анна	Високий	21	Середній	10
18	Іван	Середній	14	Середній	13
19	Данило	Середній	10	Низький	9
20	Єкатерина	Високий	25	Високий	21
21	Рената	Високий	24	Високий	20
22	Руслан	Високий	25	Високий	20
23	Єкатерина	Середній	14	Середній	13

Продовження табл. Д.1

24	Анастасія	Високий	21	Середній	12
25	Ліза	Середній	12	Низький	9
26	Поліна	Середній	10	Низький	9
27	Максим	Високий	20	Середній	12
28	Кирилл	Високий	19	Середній	11
29	Валерія	Високий	26	Середній	16
30	Ілля	Середній	15	Середній	13
31	Іван	Середній	18	Середній	10
32	Максим	Високий	21	Середній	15

Додаток Е

Результати діагностики за анкетною «Вивчення рівня адаптації за характером поведінки», дітей 3-4 р.ж.

Контрольна група - №2

Таблиця Е.1

№п/п	Прізвище, ім'я дитини	На початку дослідження		В кінці дослідження	
		Рівень адаптованості	кількість балів	Рівень адаптованості	кількість балів
1	Дар'я	Середній	18	Середній	12
2	Анастасія	Середній	15	Середній	16
3	Христина	Високий	22	Середній	14
4	Роман	Середній	15	Середній	13
5	Сніжана	Середній	11	Низький	9
6	Андрій	Середній	14	Середній	10
7	Тімур	Середній	19	Середній	15
8	Рома	Високий	25	Високий	21
9	Христина	Високий	20	Середній	15
10	Тамара	Середній	11	Низький	9
11	Дар'я	Високий	26	Високий	23
12	Іван	Низький	9	Низький	9
13	Ілля	Середній	18	Середній	14
14	Данило	Середній	12	Низький	9
15	Єва	Середній	14	Середній	13
16	Софія	Середній	19	Середній	14
17	Данило	Високий	27	Високий	24
18	Дмитро	Середній	12	Середній	12
19	Наталля	Середній	14	Середній	14
20	Вікторія	Середній	19	Середній	16
21	Гліб	Середній	13	Низький	11
22	Андрій	Високий	23	Середній	19
23	Дар'я	Високий	22	Середній	17

Продовження табл. Е.1

24	Яна	Середній	11	Середній	10
25	Анна	Середній	14	Середній	13
26	Давид	Середній	12	Середній	10
27	Софія	Середній	15	Середній	11
28	Дмитро	Середній	18	Середній	15
29	Артем	Середній	16	Середній	11
30	Богдан	Середній	16	Середній	14
31	Вероніка	Високий	20	Середній	18
32	Кристина	Середній	14	Середній	13
33	Єва	Високий	25	Високий	21

Додаток Ж

Результати діагностики за анкетною «Чи готова ваша дитина до вступу у дитячий сад?», дітей 3-4 р.ж.

Експериментальна група - №6

Таблиця Ж.1

№п/п	Прізвище, ім'я дитини	На початку дослідження		В кінці дослідження	
		Рівень адаптованості	кількість балів	Рівень адаптованості	кількість балів
1	Олена	Високий	29	Високий	43
2	Софія	Високий	41	Високий	45
3	Вікторія	Високий	24	Високий	35
4	Данило	Високий	28	Високий	41
5	Катерина	Високий	42	Високий	43
6	Давід	Високий	29	Високий	34
7	Софія	Високий	22	Високий	35
8	Стас	Високий	30	Високий	43
9	Ліза	Високий	41	Високий	45
10	Юлія	Середній	17	Високий	32
11	Рома	Високий	29	Високий	38
12	Артем	Високий	41	Високий	45
13	Анастасія	Високий	30	Високий	39
14	Сніжана	Високий	32	Високий	45
15	Вікторія	Високий	29	Високий	44
16	Анастасія	Високий	41	Високий	45
17	Анна	Високий	35	Високий	45
18	Іван	Високий	32	Високий	39
19	Данило	Високий	44	Високий	45
20	Єкатерина	Середній	18	Високий	29
21	Рената	Високий	29	Високий	35
22	Руслан	Середній	18	Високий	32
23	Єкатерина	Високий	42	Високий	45

24	Анастасія	Високий	35	Високий	43
----	-----------	---------	----	---------	----

Продовження табл. Ж.1

25	Ліза	Високий	41	Високий	45
26	Поліна	Високий	44	Високий	45
27	Максим	Високий	29	Високий	43
28	Кирилл	Високий	36	Високий	44
29	Валерія	Високий	29	Високий	35
30	Ілля	Високий	37	Високий	39
31	Іван	Високий	34	Високий	44
32	Максим	Високий	32	Високий	38

Додаток 3

Результати діагностики за анкетною «Чи готова ваша дитина до вступу у дитячий сад?», дітей 3-4 р.ж.

Контрольна група - №2

Табл. 3.1

№п/п	Прізвище, ім'я дитини	На початку дослідження		В кінці дослідження	
		Рівень адаптованості	кількість балів	Рівень адаптованості	кількість балів
1	Дар'я	Високий	45	Високий	41
2	Анастасія	Високий	38	Високий	29
3	Христина	Середній	19	Високий	28
4	Роман	Високий	28	Високий	37
5	Сніжана	Високий	43	Високий	42
6	Андрій	Високий	44	Високий	43
7	Тімур	Високий	27	Високий	35
8	Рома	Високий	22	Високий	28
9	Христина	Високий	29	Високий	34
10	Тамара	Високий	40	Високий	40
11	Дар'я	Середній	17	Середній	19
12	Іван	Високий	41	Високий	40
13	Ілля	Високий	28	Високий	30
14	Данило	Високий	42	Високий	42
15	Єва	Високий	31	Високий	35
16	Софія	Високий	29	Високий	33
17	Данило	Середній	18	Високий	25
18	Дмитро	Високий	45	Високий	45
19	Наталля	Високий	36	Високий	39
20	Вікторія	Високий	32	Високий	39
21	Гліб	Високий	40	Високий	43
22	Андрій	Високий	24	Високий	29
23	Дар'я	Високий	27	Високий	32
24	Яна	Високий	41	Високий	45

Продовження табл. 3.1

25	Анна	Високий	29	Високий	38
26	Давид	Високий	41	Високий	44
27	Софія	Високий	35	Високий	40
28	Дмитро	Високий	29	Високий	35
29	Артем	Високий	35	Високий	40
30	Богдан	Високий	33	Високий	38
31	Вероніка	Високий	36	Високий	40
32	Кристина	Високий	28	Високий	35
33	Єва	Високий	38	Високий	44

Додаток К

Таблиця К.1

**Результати первинного анкетування вихователів за анкетною
«Вивчення рівня адаптації за характером поведінки»**

Група	Контрольна		Експериментальна	
	кількість	%	кількість	%
Високий	7	21,2	7	21,9
Середній	19	57,6	17	53,1
Низький	7	21,2	8	25

Таблиця К.2

**Результати первинного анкетування батьків за анкетною «Чи
готова Ваша дитина до вступу у дитячий садок?»**

Група	Контрольна		Експериментальна	
	кількість	%	кількість	%
Високий	10	30,3	9	28,1
Середній	17	51,5	18	56,3
Низький	6	18,2	5	15,6

Додаток Л

Таблиця Л.1

**Динаміка змін результатів анкетування вихователів за анкетною
«Вивчення рівня адаптації за характером поведінки»**

Рівень адаптації	Контрольна група				Експериментальна група			
	кількість на		динаміка змін		кількість на		динаміка змін	
	початок	закінчення	кількість	%	початок	закінчення	кількість	%
Високий	7	12	5	15,2	7	17	10	31,3
Середній	19	19	0	0	17	15	-2	-6,3
Низький	7	2	-5	-15,2	8	0	-8	-25

Таблиця Л.2

**Динаміка зміни результатів анкетування батьків за анкетною
«Чи готова Ваша дитина до вступу у дитячий садок?»**

Рівень адаптації	Контрольна група				Експериментальна група			
	кількість на		динаміка змін		кількість на		динаміка змін	
	початок	закінчення	кількість	%	початок	закінчення	кількість	%
Високий	10	14	4	12,1	9	19	10	31,3
Середній	17	17	0	0	18	13	-5	-15,6
Низький	6	2	-4	12,1	5	0	-5	-15,6

Додаток М

Таблиця М.1

Результати статистичної обробки даних

X1	Y1		X2	Y2	
15	9		29	43	
10	10		41	45	
24	16		24	35	
18	11		28	41	
9	9		42	43	
19	19		29	34	
22	19		22	35	
18	12		30	43	
12	11		41	45	
25	20		17	32	
22	18		29	38	
11	10		41	45	
13	13		30	39	
20	12		32	45	
15	9		29	44	
15	14		41	45	
21	10		35	45	
14	13		32	39	
10	9		44	45	
25	21		18	29	
24	20		29	35	
25	20		18	32	
14	13		42	45	
21	12		35	43	
12	9		41	45	
10	9		44	45	
20	12		29	43	
19	11		36	44	
26	16		29	35	
15	13		37	39	
18	10		34	44	
21	15	0,764206	32	38	0,826035